

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra veterinárních disciplín

Praktické využití Bachovy květové terapie u psů

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Kristýna Křížová

Obor studia: Zájmové chovy zvířat

Vedoucí práce: MVDr. Petr Slavík, Ph.D.

© 2018 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Praktické využití Bachovy květové terapie u psů" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 13.4.2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu MVDr. Petru Slavíkovi, Ph.D., za jeho věcné připomínky, ochotu, čas a konstruktivní kritiku, díky které mohla tato práce vzniknout. Dále bych ráda poděkovala za konzultace ohledně Bachovy květové terapie MVDr. Ireně Aubrechtové, která trpělivě zodpovídala mé dotazy.

Praktické využití Bachovy květové terapie u psů

Souhrn

Diplomová práce má za úkol rozšířit povědomí o Bachově květové terapii mezi veřejnost a v rámci experimentu prokázat či naopak vyvrátit účinnost této přírodní terapie při léčbě anxiety u psů, kteří mají strach z hlasitých ran.

Předpokladem experimentu bylo, že v případě podávání Bachovy květové terapie, u pokusné skupiny psů, po určitou dobu a za určitých podmínek, dojde ke zmírnění či úplnému vymizení anxiety z hlasitých ran, konkrétně petard. Dalším předpokladem bylo, že kontrolní skupina psů, dostávající placebo, zůstane beze změny, na stejném stupni anxiety, z kterého konkrétní pes vycházel.

V práci byly použity Bachovy květové esence, které byly namíchany každému jedinci na míru, a dále byla využita Krizová esence, která byla podávána v případě stresu psa, před plánovaným experimentem či jinou stresovou situací. V pokusu byla použita petarda Signalos 2.0., kde se zvukový efekt pohybuje okolo 120 decibelů.

Zkoumaný soubor obsahoval 23 jedinců, kteří dokončili experiment a projevovali anxiety z hlasitých ran. Tito jedinci byli různých plemen, stáří a pohlaví. Dvanácti psům byly podávány květové esence namíchané na míru specializovanou osobou, a také směs Krizové esence jako podpůrný prostředek léčby. Dalším jedenácti psům bylo podáváno placebo, aby experiment měl kontrolní význam. Tito psi byli rozřazeni do skupin dle odpovídajícího stupně anxiety. V experimentu se nacházel jeden jedinec, který netrpěl žádným strachem z petard a byl přítomen po celou dobu pokusu, jako určitá kontrola, že nárazový zvuk se opakuje shodně, beze změny.

Vlastní metodika práce spočívala v sestavení dvou skupin zvířat (pokusné a kontrolní) projevující různý stupeň anxiety na jednotný podnět (petardu). Poté byla zahájena aplikace Bachovy květové terapie (min. 4x denně 4 kapky) s průběžným sledováním reakcí psů na stejný podnět. Toto sledování probíhalo tři měsíce s třítydenní frekvencí a zakončeno bylo subjektivním pozorováním majitelů, kteří hodnotili reakci svého psa během Silvestra a příchodu Nového roku.

Z výsledků vyplývá, že ke zlepšení stupně anxiety došlo jak v pokusné, tak v kontrolní skupině. V kontrolní skupině nebylo toto zlepšení očekáváno, toto si vysvětlují určitým fungováním placebo efektu, nikoliv však u zvířat, ale u jejich majitelů.

V pokusné skupině došlo u 3 jedinců ke zhoršení jejich stavu, kdy dva z těchto tří psů patřili jednomu majiteli. Z tohoto důvodu se domnívám, že zde mohl selhat lidský faktor, kdy majitel například nepodával dostatečně často květové esence svým psům, případně byly zvoleny a namíchány nevhodné esence. U kontrolní skupiny si vysvětlují zhoršení stavu vlivem opakování pokusu (ran), ale mohlo také dojít ke špatnému zařazení psa do anxiетního stupně.

U čtyř (33 %) psů v pokusné skupině došlo k úplnému vymizení anxiety, kdy se jednalo povětšinou o středně těžké anxiетní stupně. U dalších pěti jedinců (42 %) došlo ke zlepšení anxiетního stupně a lze předpokládat, že v případě pokračování v podávání květových esencí by i u těchto psů mohlo dojít k úplnému vymizení strachu z hlasitých ran.

Výsledky pokusné skupiny psů jsou poměrně povzbudivé a pokroky této skupiny jsou významnější, než ve skupině kontrolní. Dle tohoto lze konstatovat, že hypotéza diplomové práce byla z části potvrzena a bylo by zapotřebí dalšího výzkumu této terapie a její možné terapeutické hodnoty ve veterinární a behaviorální péči o naše psy.

Klíčová slova: placebo, Bachova květová terapie, terapie úzkosti, anxiety psů

Using of Bach flower therapy in dogs

Summary

The diploma thesis has a objective to widen the awareness of Bach's flower therapy among the public and as a experiment to prove or reverse the effectiveness of this natural therapy of anxiety treatment in dogs who are afraid of loud wounds.

The prerequisite of the experiment was that in case of use Bach's flower therapy on experimental group of dogs, for some time and under certain conditions, the anxiety of the loud wounds, namely firecrackers, will be lower or completely eliminated. Another assumption was that the control group of dogs receiving placebo would remain unchanged, at the same degree of anxiety from which a particular dog came from.

There were used Bach's flower essences, which were precisely mixed to an each individual and also the Crisis essence, which was used in case the dog gets stressed before the planned experiment or other stressful situation. In the experiment was used the firecracker Signalos 2.0, with a sound effect of about 120 decibels.

The study had 23 individuals who completed the experiment and showed anxieties of loud wounds. These individuals were of different breed, age and sex. Twelve dogs were given the flower essences precisely mixed by a specialized person and also a mixture of Crisis Essence as a supportive remedy. The other eleven dogs were given placebo to control the experiment. These dogs were categorized according to the appropriate degree of anxiety. The experiment had one individual who did not suffer from any fear of firecracker and was present throughout the trial, as a check that the impact sound repeats itself without a change.

The own methodology of work consisted compilation of two animal groups (experimental and control) exhibiting different degree of anxiety on the single stimulus (firecracker). Then the Bach's Flower Therapy (at least 4 times a day, 4 drops) was started, with continuous monitoring of the dog's reactions to the same stimulus. This monitoring took three months with a three-week frequency and ended with the subjective observation of the owners who evaluated the reaction of their dog during New Year's Eve.

The results showed that an improvement in the degree of anxiety occurred in both groups, experimental and control. In the control group, this improvement was not expected, this is explained by some placebo effects, but not in the animals, but in their owners.

In the experimental group, 3 individuals experienced a worsening of their condition when two of these three dogs belonged to one owner. For this reason, I think that the human factor could fail here, for example, when the owner did not give enough flower essences to his dogs or the inappropriate essences were chosen and mixed. In the control group, I explain the worsening of the condition due to repeated attempts (wounds), but also could occur the wrong classification of the dog into an anxiety degree.

Four dogs (33%) in the experimental group were completely eliminated from anxiety when it was mostly moderate anxiety degrees. In another five individuals (42%), an anxiety degree was improved, and it can be assumed that if flower essences continued to be used, these dogs could completely eliminate the fear of loud wounds.

I think the results of the experimental group of dogs are rather encouraging and the progress of this group is better than in the control group. Accordingly, the hypothesis of Diploma thesis has been partially confirmed and further research of this therapy and its possible therapeutic value in the veterinary and behavioral care of our dogs would be needed.

Keywords: placebo, Bach flower therapy, anxiety therapy, dog anxiety

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Literární přehled.....	3
2.1 Úvod do problematiky	3
2.2 Dr. Edward Bach – zakladatel Bachovy květové terapie	4
2.3 Využití Bachovy květové terapie u zvířat	5
2.3.1 Léčba zvířat pomocí nekonvenčních metod	5
2.3.2 Květové esence – příprava, skladování, dávkování, vedlejší účinky.....	7
2.3.2.1. Příprava květových esencí	7
2.3.2.2. Skladování, dávkování a účinky květových esencí	7
2.3.3 Květové esence využité v této práci u psů.....	9
2.4 Studie a výzkumy účinnosti a využití Bachovy květové terapie	12
2.4.1 Významné studie v oblasti Bachovy květové terapie	12
2.4.2 Problematika výzkumu	17
3 Vědecká hypotéza a cíl práce	18
4 Materiál a metody	19
4.1 Charakteristika materiálu.....	19
4.2 Metodika pokusu.....	20
4.2.1 Zkoumaný soubor psů.....	21
4.2.2 Strach, stres a rozdělení psů dle stupně anxiety.....	23
4.2.3 Pokusná a kontrolní skupina psů	26
5 Výsledky.....	27
5.1 Vyhodnocení – pokusná skupina psů	28
5.1.1 Individuální progres jedince během pokusu I.....	28

5.2.1	Výsledky pokusné skupiny psů.....	30
5.3	Vyhodnocení – kontrolní skupina psů.....	32
5.3.1	Individuální progres jedince během pokusu II.	32
5.3.2	Výsledky kontrolní skupiny psů	34
5.4	Porovnání výsledků pokusné a kontrolní skupiny psů	36
6	Diskuze	38
7	Závěr.....	44
8	Seznam literatury	45
9	Samostatné přílohy	49
9.1	Seznam květových esencí a jejich využití u zvířat/psů	49

1 Úvod

Diplomová práce navazuje na mou bakalářskou práci, kde jsem se věnovala obecné problematice Bachovy květové terapie a seznámení s tímto odvětvím, a proto se tomuto zde budu věnovat velmi okrajově. Veškeré obsáhlejší informace lze v případě zájmu dohledat v mé bakalářské práci.

Tato práce má rozšířit povědomí o této přírodní terapii mezi veřejnost a hlavně se pokusit v rámci experimentu prokázat či vyvrátit účinnost Bachovy květové terapie a tím možnosti jejího dalšího využití například ve veterinární praxi, u psů trpících anxiétou z hlasitých ran.

V dnešní době stoupá míra poptávky po léčení přírodními prostředky u našich domácích zvířat. Možnosti veterinární medicíny při léčení našich psů pokročily daleko, přesto stále ve velké míře činí problémy např. funkční poruchy jater a ledvin, následky nesprávné výživy zvířete, onemocnění kůže apod. Bohužel, léčení konvenčními léčivými přípravky není bez vedlejších účinků a léčebné úspěchy mohou být pouze krátkodobé či neuspokojivé. Je tedy pochopitelné, že majitelé zvířat, ale i veterinární lékaři se stále více přiklánějí k používání přírodních léčivých prostředků, které jsou prosté nežádoucích vedlejších účinků. (Rakowová, 1994)

Na rozdíl od odborníky uznávané konvenční medicíny, kde se v průběhu času musí chemické léčebné prostředky upravovat, či přímo stahovat kvůli jejich nebezpečnosti, tak homeopatie a akupunktura, jako příklady nekonvenční medicíny, zůstaly během své historie stále (dvě stě let homeopatie a přes pět tisíc let akupunktury). (Hamilton, 2008)

Použití rostlin jako léčivého prostředku má mnoha-tisíciletou tradici. Nejstarší písemný doklad pochází z Egypta, který dle archeologických výzkumů byl kolébkou lékařských věd. (Stapór, 2004) Úzká vazba mezi vlastnostmi rostlin a určitými chorobami je tedy známá od pradávna. (Mihulová, 2013) V minulosti se léčba přírodními prostředky objevovala hlavně jako výsledek experimentování a intuitivního odhadu síly rostliny, kdy k dalším objevům vedlo pozorování toho, jak na konkrétní rostliny reagují živočichové. (Williamsonová, 2002) Ve 20. století se však objevil nový přístup k léčebnému využití rostlin. Změna se týká jak léčebného mechanismu, kterým rostliny působí na lidský organismus, tak i pohledu na nemoc samotnou. (Mihulová, 2013)

Samotné Bachovy květové esence byly prezentovány ve třicátých letech 20. století Dr. Edwardem Bachem. (Williamsonová, 2002) Ten svou filozofií „zdravá mysl přináší

zdravé tělo“, poukázal na spojitost mezi mentálním a fyzickým zdravím a popsal 38 květů s přesným mechanismem účinku. (Michel, 2012) Vzhledem k faktu, že zvířata přejímají naše psychické stavy a nálady, je použití květových esencí vhodnou volbou neboť obnovují rovnováhu a harmonii skutečné povahy zvířete, čímž léčí poruchy chování a případná onemocnění vzniklá ze soužití s člověkem. (Graham et Vlamis, 1999)

2 Literární přehled

2.1 Úvod do problematiky

Základním principem používání květových esencí při léčení je idea, že stavy mysli jsou prvotní příčinou onemocnění a chorob. Proto je pro jejich správné používání hlavním měřítkem povaha a osobnost pacienta.

Stejně jako děti mohou i zvířata v lidské společnosti napodobovat výkyvy nálad a další chování svých majitelů. (Vlamis, 1990). Zdraví zvířat může souviset s opakujícími se pocity napětí, obav, deprese a hněvu nebo dalších emocionálních nepokojů, které v domácnosti probíhají. (Pitcairn et Pitcairn, 2003). Zvířata jsou závislá převážně na nonverbální komunikaci s člověkem, vnímají lidské chování a reagují na něj, a proto mají tendence odrážet psychické a citové stavy svých majitelů a to jak pozitivní, tak negativní.

Lidé si často u svých zvířat nejsou schopni všimnout stresu, protože situaci, kterou jim vnutili, začali považovat za normální. Je důležité si uvědomit, že u zvířat mohou mít tělesné potíže a problémy s chováním původ právě v tom, jak se zvířaty zacházíme my, lidé. (Graham et Vlamis, 1999)

Prostředkem této terapie k léčbě je 38 esencí z rostlin a keřů, kdy se jedná o ucelený komplex, který není třeba doplňovat neboť kombinace květů je obrovská. Je zde možnost až několika milionů variací. (Pavličková, 2002) Dr. Bach v celé své práci zdůrazňoval, jak je důležité respektovat individualitu každého jedince, což je také důvodem, proč nikdy (kromě Krizové esence) nenavrhl žádnou jinou směs ani kombinaci esencí. (Michel, 2012)

Rozdíl mezi použitím bylin, které ovlivňují funkci fyzického těla a květové esence, která působí na jemnější úrovni, je značný. Květová esence je vlastně energetický otisk květu, nejedná se o květ samotný. Na rozdíl od bylinek se v květové terapii žádná část rostliny při léčení nepožívá. (Steinová, 2013) Bachova květová terapie sdílí systém podobnosti s homeopatií, protože oba systémy jsou řazeny mezi tzv. Energetické léčivé přípravky a oba vyžadují holistický přístup lékaře v oblasti diagnostiky a volby léčby. (Morrell 2004, van Haselen 1999)

Systém Bachovy květové terapie se ve světě těší rostoucí oblibě a má stále větší okruh uživatelů. (Stapór, 2004). Možná právě proto, že jedinečností a předností

esenci je fakt, že jsou jednoduché, netoxické a lze je užívat v podstatě u kohokoliv. (Michel, 2012)

2.2 Dr. Edward Bach – zakladatel Bachovy květové terapie

Dr. Edward Bach byl anglický lékař a úspěšný bakteriolog, jehož snem bylo objevit lék, který by léčil všechny nemoci. (Řezníček, 2003) Největší věhlas získal ve dvacátých letech 20. století, kdy se stal po uzavření lékařské praxe uznávaným homeopatem a tvůrcem mnoha homeopatických léků využívaných dodnes. (Stapór, 2004)

Dr. Bach však pátral dál po metodě, která by účinně léčila celého člověka, byla jednoduchá pro manipulaci a bez vedlejších účinků. Tuto metodu našel ve svých 38 květových esencích. (Siewertová, 2016) Kromě uzavřeného systému Bachovy květové terapie byl také autorem několika děl, např. pojednání: „*Osvobod' se!*“ (Free Thyself), „*Uzdrav se!*“ (Heal Thyself) a také *Dvanáct léčitelů* (The Twelve Healers), v němž rozebral jednotlivé využití květů a z nich vyrobených esencí. (Michel, 2012)

Jeho život, názory na lidské utrpení i na to, jak a proč vzniká nemoc, jsou dodnes velmi zajímavé. Nejen tím, že na sobě Bach sám vyzkoušel esence (výtažky, extrakce) z květů, které zařadil do svého systému, ale pozoruhodné je především jeho holistické chápání nemoci, ke kterému se lékařská věda dopracovala až v posledních letech. (Řezníček, 2003)

Dr. Bach byl přesvědčený, že základem všech onemocnění je duševní nebo emocionální příčina, a to často dlouho předtím, než se objeví první symptomy. (Siewertová, 2016) Tímto ukázal na spojitost mezi mentálním a fyzickým zdravím, kterou dnes již uznává mnoho světových expertů. Popsal svých 38 květů s přesným udáním jejich účinku, čímž se tento systém stal přístupný pro prevenci i samoléčbu velkému počtu lidí. (Michel, 2012)

Bachova květová terapie je tedy metodou, jež umožňuje obnovit rovnováhu emocionálních stavů. (Stapór, 2004) Květové esence slouží především k práci na emočních a mentálních problémech, ale mohou působit také na problémy fyzické, jež se objevují jako výsledek oslabené imunity nebo endokrinního systému, např. alergie, hormonální nerovnováha, a podobně. (Gillmanová, 2016)

Předností Bachovy květové terapie je fakt, že může být použita v každém případě, bez ohledu na věk pacienta, neboť nemá žádné vedlejší účinky. Tento systém se ve světě těší narůstající oblibě a má stále větší okruh uživatelů. (Stapór, 2004)

2.3 Využití Bachovy květové terapie u zvířat

2.3.1 Léčba zvířat pomocí nekonvenčních metod

Léčba zvířat, ať již konvenční či nekonvenční, víceméně využívá léčebné postupy, které byly odvozeny od léčby lidí. Platí zde stejné zákony jako např. zákon podobnosti, zákon nekonečně malé dávky a používají se stejné léky. Homeopat léčící zvířata má podobný přístup jako homeopat léčící malé dítě, neboť získávání informací je zprostředkováno skrz majitele (u dětí rodičem) a důležitou součástí detekování problému je pozorování a vnímání pacienta.

Důvody pro používání nekonvenční metody léčby u zvířat jsou v podstatě stejné jako pro její využívání u lidí. Jedná se o množici se případy chronických neléčitelných stavů, se kterými si neví konvenční veterinární medicína rady, také o poruchy chování nebo případy, kde nelze pro nežádoucí vedlejší účinky použít chemická léčiva. Podmínky pro používání homeopatických léků u zvířat jsou zpracovány ve směrnících EU pro ekologické zemědělství, ale také v různé formě v národních právních normách. V České republice se jedná o: Metodický pokyn pro ekologické zemědělství. (Macleod, 2002)

Miliony lidí používají Bachovu květovou terapii a domnívají se, že funguje, i když je obtížné vysvětlit jak a proč. Mezi teorií a praxí existuje propastný problém, který spočívá v nedostatku výzkumů. Nastává klasické dilema, jak vědecky bádát po něčem, co nespadá pod rámec vědy. (Barnard, 2004)

Williamsonová (2002) tvrdí, že zvířata cítí stejně jako lidé a mohou tedy trpět nejrůznějšími emočními potížemi, nechápou však, co se s nimi děje a nejsou schopni to dát člověku jednoduše najevo, snad jen chováním, které můžeme považovat za nespolečenské. Tento fakt potvrzoval již v roce 1871 Charles Darwin ve své knize „Původ člověka“, kde trvá na tom, že: „Smysly, nejrůznější pocity a schopnosti, jako je láska, paměť, pozornost, zvědavost, napodobování, usuzování, atd., jimiž se člověk vychloubá, je možné najít v zárodečné nebo někdy dokonce ve zcela rozvinuté podobě i u nižších živočichů.“ Také zdůrazňuje, že vyšší živočichové sdílejí s člověkem stejné základní pocity a uvádí příklady, které toto tvrzení dokládají.

Zvířata jsou vhodnými pacienty a na léčbu květovými esencemi reagují většinou velmi rychle, neboť mají méně zábran a jsou ochotnější ke změně než lidé. (Williamsonová, 2002)

Člověk má se svým domácím mazlíčkem pevný vztah, proto je třeba si uvědomit,

že naše osobní stresy mohou nepříznivě působit na s námi žijící zvířata, která jak se zdá, absorbují negativní energii svých majitelů. (Williamsonová, 2002)

Květové esence u zvířat léčí poruchy a onemocnění, která vznikla povětšinou právě ze soužití s člověkem. (Graham et Vlamis, 1999) Tradiční přístup k léčbě zvířat je kombinací systematického a objektivního pozorování zvířecího chování. (Williamsonová, 2002) Při výběru vhodné esence pro zvířata je nutné sledovat jejich stav, reakce a chování. Některé změny však mohou být symptomem fyzické choroby, v tomto případě je žádoucí postup konzultovat s veterinárním lékařem. (Michel, 2012)

2.3.2 Květové esence – příprava, skladování, dávkování, vedlejší účinky

2.3.2.1. Příprava květových esencí

Esence jsou připravovány dle přesného způsobu přípravy stanoveného samotným Bachem. (Fricke, 1998) Jsou vyrobeny z volně rostoucích květů, keřů a stromů a jejich výrobu lze rozdělit do 3 etap (1. příprava matečné tinktury, 2. příprava zásobní lahvičky, 3. příprava užívací lahvičky). (Michel, 2012)

Edward Bach svoje přípravky připravoval dvěma způsoby - sluneční metodou a pomocí vaření. Sluneční metoda je používána pro rostliny kvetoucí koncem jara a v létě. Vaření se zase využívá pro květy stromů, keřů a rostlin kvetoucí počátkem roku. (Graham et Vlamis, 1999) U sluneční metody jsou sbírány květy kolem deváté hodiny ráno a následně umístěny do pramenité vody, kde se louhují zhruba 3 hodiny na slunci. Následně jsou květy odstraněny a výluh je konzervován alkoholem. Dr. Bach pro konzervaci používal brandy. (Fricke, 1998) Takto vzniklá „mateřská tinktura“ vydrží zakonzervovaná řadu let a dále se využívá k přípravě zásobních lahviček.

U metody vaření je postup obdobný, akorát se květy ještě povaří v pramenité vodě. (Graham et Vlamis, 1999)

2.3.2.2. Skladování, dávkování a účinky květových esencí

Květové esence by měly být skladovány mimo silná elektromagnetická pole, která mohou vyzařovat dnes běžné spotřebiče naší domácnosti, dále by neměly být vystaveny přímému slunečnímu světlu a vysokým teplotám.

Esence se podávají po kapkách, většinou orálně. Další možností podání květových esencí zvířatům je: přímo ve vodě či jiných tekutinách, dále jako postřík či při koupeli a omývání.

Dávkování se liší dle konkrétní situace a druhu ošetřovaného zvířete, standardně se však jedná o čtyři kapky. Víc kapek nijak neuškodí, ale zároveň ani proces neurychlí. (Graham et Vlamis, 1999) U menších druhů zvířat jako jsou např. králíci, myši, právě narozená mláďata se dávka snižuje. Naopak u větších druhů zvířat, jako je pes, ovce, koza,

se aplikuje kapek až 6, a u velkých hospodářských zvířat je možné podávat 10-15 kapek květové esence. (Vlamiš, 1990)

Účinek léčby Bachovou květovou terapií se může projevit okamžitě, ale také daleko později. Na správně zvolenou esenci reagují zvířata velmi bezprostředně.

Velkou výhodou je, že květové esence lze bezpečně používat buď samostatně, nebo ve vzájemné kombinaci s jinými léky, včetně léků alopatických, ale i homeopatických. (Graham et Vlamiš, 1999) Richard-Boedler (1994) poukazuje na fakt, že při kombinaci Bachových esencí a homeopatických přípravků lze pozorovat rozsáhlé urychlení léčebných účinků.

Esence jsou neškodné a není možné se jimi předávkovat. V případě nevhodně zvolené esence nebude znám žádný účinek. (Graham et Vlamiš, 1999)

2.3.3 Květové esence využité v této práci u psů

Edward Bach rozdělil svých 38 květů do sedmi skupin, přičemž každá skupina představuje jeden hlavní negativní postoj. (1. strach, 2. nejistota, 3. nezáměr o své okolí, 4. osamělost, 5. přecitlivělost na vlivy a názory ostatních, 6. sklíčenost a beznaděj, 7. přílišná starostlivost o druhé). (Michel 2012) Jako 39. esence se uvádí Krizová esence – tzv. lék první pomoci, či kapky první pomoci (Stapór, 2004) Jsou to přípravky, jež kombinují pět různých květových esencí a používají se v případě nouze. (Graham et Vlamis, 1999)

Kompletní seznam květových esencí, včetně Krizové esence, se nachází jako samostatná příloha na konci diplomové práce. U esence je vždy popsán stav, který léčí či navozuje. (Graham et Vlamis, 1999) Také zde bude uveden i anglický název dané esence. Toto pravidlo zavedlo Bachovo centrum v Anglii, neboť veškerá literatura uvádí esence právě pod anglickým označením. (Michel, 2012)

U psů trpících strachem z hlasitých ran, jako jsou petardy a ohňostroje, se nejčastěji využívá kombinace esencí: **Devaterník penízkovitý** (*Helianthemum nummularium*) + **Snědek chocholičnatý** (*Ornithogalum umbellatum*) + **Jedlý kaštan** (*Castanea sativa*) + **Krizová esence** (viz. speciální směs připravená z pěti esencí).

Pokud má zvíře vysoké stresové hladiny, lze přidat **Sporýš lékařský** (*Verbena officinalis*) a / nebo **Jírovec maďal** (*Aesculus hippocastanum*).

Paní MVDr. Aubrechtová (2. listopadu 2017, osobní sdělení) ve své veterinární praxi doporučuje používat Krizové esence minimálně tři dny před Silvestrem, kdy majitelé usoudí, že pes začíná být nesvůj. Pokud by majitelé chtěli, aby u psa strach z petard vymizel, doporučuje paní doktorka přidat výše zmíněný Devaterník penízkovitý (Rock Rose), dále Jírovec maďal (Chestnut bud) a s ním související White chestnut. Dále Modřín (Larch) a Kejklířku skvrnitou (Mimulus).

MVDr. Aubrechtová dále uvádí, že je třeba kombinovat Bachovu květovou terapii se změnou chování pomocí adaptace a ve většině případů je nutné, aby květové esence využívali také majitelé zvířat. „Bohužel se často potýkám s tím, že majitelé učí svá zvířata nevědomky špatnému chování. Psa chlácholí, hladí, když se zrovna třese. Tím mu říkají, že strach je na místě.“ Z tohoto důvodu někdy esence selhávají, hlavně jedná-li se o naučené chování utvrzené výchovou majitele psa. (Aubrechtová, 2017, osobní sdělení)

Popis esencí:

Devaterník penízkovitý (*Helianthemum nummularium*) – Rock Rose

Léčí extrémní strach, paniku a děs, kdy navozuje stav klidu, statečnosti a odvahy. Panika a děs se u zvířete můžou projevit velmi viditelně. Zvíře je studené na dotek, znatelně se třese a je na něm vidět, že se bojí. Vyděšené zvíře představuje nebezpečí pro sebe samotné, ale i pro své okolí.

Esence se využívá také v situaci, která vyvolá extrémní snahu o únik, kdy zvíře kouše, drápe a snaží se dostat přes překážky jako je např. plot, dveře. (Graham et Vlamis, 1999)

Snědek chocholičnatý (*Ornithogalum umbellatum*) – Star of Bethlehem

Tato esence léčí všechny podoby psychického, fyzického a emočního šoku a obnovuje jejich rovnováhu. Využívá se po nehodách a traumatických událostech, při týrání a šoku, který je spojený se silnou citovou či fyzickou bolestí. Snědek lze použít u porodního traumatu, otupělosti z mrazu, u alergií vyvolaných traumatem, ale také po anestezii a operaci, kdy operace představuje velký šok pro organismus.

Vhodné je použít tuto esenci u zvířat vyděšených střelbou, výbuchy, po dopravní nehodě a podobně. (Graham et Vlamis, 1999)

Jedlý kaštan (*Castanea sativa*) – Sweet chestnut

Esence navozuje stav odolnosti, léčí extrémní psychické a fyzické utrpení. Používá se u zvířat, která byla týraná, zažila špatné zacházení a pochází ze špatných podmínek a dostala se do stavu agonie. Dále u zvířat žijících v nedobrovolném zajetí, při sebeubližování, psychických poruchách.

U psů se často míchá při kožních problémech, kdy dochází k sebepoškozování zvířete a také při nadýmání. (Graham et Vlamis, 1999)

Sporýš lékařský (*Verbena officinalis*) – Vervain

Esence navozuje sebeovládání, používá se při přílišné impulsivnosti a snažení. U psů, kteří jsou napjatí a nedokáží se uvolnit, často přehánějí, riskují a mohou trpět svalovými bolestmi. Velké využití je u stresovaných zvířat, které trpí hyperaktivitou, mají nervové potíže, jsou neukázněná. (Graham et Vlamis, 1999)

Jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*) - "Bílý (koňský) kaštan" – White Chestnut

Tato květová esence léčí roztržitost a nespavost, kdy naopak obnovuje schopnost odpočívat. Využívá se při obsesivním chování – např. neustálé olizování, kousání pacek do krve, při nepřetržitém škrábání. (Graham et Vlamis, 1999)

Krizová esence

Tato esence obsahuje pět z 38 bachových květů a nazývá se také jako záchranný lék. Jak již název napovídá, jedná se o přípravek první pomoci, který se používá při jakékoliv nepředvídatelné události nebo při naléhavém stavu jako je panika, šok či duševní otupělost. U zvířat bývá nejčastější příčinou nepokoje právě šok nebo strach. Je třeba zmínit, že tato esence nijak nenahrazuje ošetření veterinárním lékařem. (Howard, 1994)

Mnozí veterinární lékaři používají tuto esenci k uklidnění zvířat před prohlídkou a před a po operaci. (Vlamis, 1990)

Krizová esence se skládá z:

Netýkavka žlázonosná (*Impatiens glandulifera*) – Impatiens, která působí proti podrážděnosti a nervozitě často doprovázející stres, která může vést k bolestem a svalovému napětí.

Plamének plotní (*Clematis vitalba*) – „Bílá lesní réva“ – Clematis, jenž napomáhá léčbě bezvědomí a mdlob, které trauma většinou doprovází.

Devaterník penízkovitý (*Helianthemum nummularium*) – Rock Rose, zabraňující ztrátě fyzického nebo psychického sebeovládání

Slíva třešňová (*Prunus cerasifera*) – Cherry plum, působící proti nepřičetnosti, nutkavému chování, panice a dále i nedostatečnému sebeovládání

Snědek chocholičnatý (*Ornithogalum umbellatum*) – Star of Bethlehem, jenž léčí psychické a fyzické trauma. (Vlamis, 1990)

2.4 Studie a výzkumy účinnosti a využití Bachovy květové terapie

Přírodní medicína je stále se vyvíjející vědou. Postupně jsou shromažďovány data a studie, které mají za úkol podpořit žádost o zařazení jednotlivých částí přírodní medicíny do medicíny klasické, ale i veterinární. Použití bylinných přípravků u domácích zvířat bohužel není stále podrobně prozkoumáno a využití veterinárních textů je skoro nemožné, neboť nebyly provedeny téměř žádné studie u zvířat. Naštěstí počet veterinárních odborníků v oblasti přírodní medicíny narůstá, a to zejména v Severní Americe, Evropě, ale i mimo ni. (Schwartz, 2008)

Mantle (1997) uvádí, že prozatím neexistují žádné pozitivní ani spolehlivé údaje podporující účinnost Bachovy květové terapie mimo často uváděného placebo efektu. Rada pro výzkum alternativní medicíny (RCCM) dosud nezveřejnila žádné vědecké studie o Bachově květové terapii a nelze si domýšlet, zda je to z důvodu nedostatku finančních zdrojů, či jiných.

Jako celá řada dalších doplňkových terapií je návrh vhodné metodiky na posouzení účinnosti Bachovy květové terapie velmi obtížné sestavit. To je způsobené také tím, že preparát má okamžitě působit na emocionální stav. Není snadné sledovat měnící se stavy nálad a toto spojovat s určitým lékem, esencí. Nicméně stoupající popularita Bachovy terapie naznačuje, že je třeba hledat vhodné nástroje k uskutečnění výzkumu a provádět testování. Bylo by smutné přijít o potencionální cennou terapii v medicíně na základě nedostatku výzkumů. (Mantle, 1997)

2.4.1 Významné studie v oblasti Bachovy květové terapie

Toto potvrzuje také Weatherley-Jones (2005), který tvrdí, že celá společnost Doplňkové a alternativní medicíny, anglickou zkratkou CAM, trpí nedostatkem kvalitního výzkumu. Nicméně by tento fakt neměl být brán jako důkaz, že alternativní medicína ve svých mnoha odvětvích nefunguje.

Od roku 1979 se uskutečnila řada pokusů, která měla za úkol prověřit účinnost Bachovy květové terapie pomocí moderní metodiky klinického výzkumu (randomizované kontrolované studie). Přesto, že se jedná o velmi přijímanou metodu zkoumání účinnosti daného preparátu v medicíně, rostlo přesvědčení, že tato metoda nemusí být nutně vhodná pro

vysoce individuální léčbu, která je využívána právě v holistické medicíně (jako je Bachova květová terapie). (Weatherley - Jones, 2005)

Vliv na výzkum Bachovy květové terapie, ať negativní, či pozitivní, měli autoři, které spolu s jejich výzkumy zmíním na následujících řádcích. Ve studiích se objevuje problematika placebo efektu, který je často zmiňován v souvislosti s účinkem květových esencí. Tyto studie dále demonstrují určitou metodiku, která je používána při výzkumu Bachovy květové terapie a jak se domnívám, ne vždy je interpretována správně a v souladu se zásadami využívání Bachových esencí.

Například dobrovolná studie Weisglase (1979) předpokládala, že podávání Bachovy květové terapie ovlivní pocit pohody a tvořivosti a jejím cílem bylo vyhodnotit efektivitu terapie v této oblasti. Do této kontrolované studie bylo zařazeno 39 dobrovolníků (31 vyhodnocení dokončilo). Subjekty byly zařazeny do jedné ze tří paralelních skupin. 1. skupina: léčba placebem, 2. skupina: léčivá směs 4 bachových esencí a 3. skupina: směs 7 bachových esencí.

K výzkumu tvořivosti byl použit speciální test, který zaznamenal jakékoliv změny v tvořivosti a dobré životní podmínky zkoumal test barev. Jako poslední bylo zjišťováno, jak očekávání výsledku u dobrovolníka může ovlivnit výsledky. Vyhodnocením vyšlo najevo, že v 1. skupině dostávající placebo, došlo ke zlepšení obou podmínek. Tyto změny byly dále výraznější u 2. skupiny, která dostávala směs 4 esencí. Zvláštní zjištění tvořil fakt, že květové esence pomáhaly nezávisle na tom, zda v jejich účinek subjekt věřil, či ne. Toto zbrojí proti hypotéze, že účinnost bachových esencí je pouze účinností placeba, což potvrzují také další autoři jako např. Campinini (1997).

Právě Campinini (1997) vedl otevřenou studii provedenou na 115 pacientech (dokončilo 91) trpících úzkostí (včetně stresu) nebo depresí. Autor zkoumal účinnost individuálně namíchané směsi až pěti květových esencí a její vliv na pacienty v čtrnáctiměsíčním období. Výsledky označil jako: „nulové“, „částečné“ nebo „úplné“ zotavení.

Ačkoliv anamnéza drobných psychologických poruch spočívá v tom, že jsou často přechodné, u 89 % pacientů této studie došlo k „částečnému“ zotavení. Tito pacienti tohoto výsledku dosáhli během prvních osmnácti týdnů studie. Jak již bylo zmíněno, Campinini také

zkoumal důvěru pacientů v účinnost Bachovy květové terapie. Zde očekával, že pokud by byl účinek této terapie pouze placebem, tak by tento účinek musel být vyšší u subjektů, kteří v tuto terapii věří a naopak nižší u subjektů, kteří na tuto terapii pohlížejí skepticky. Tuto hypotézu však studie nepotvrdila, neboť z 11 pacientů, jejichž stav byl označen jako „nulové“ zotavení, bylo 10 věřících v systém Bachovy květové terapie.

Následující studii Armstronga a Ernsta (2001) uvádím jako demonstraci toho, jak nelze s Bachovou květovou terapií nakládat a jak je na ní nesprávně pohlíženo. Dle mého se stejné „chyby“ objevovaly také v další studii Ernsta (2002). Autoři předpokládali, že podávání Krizové esence, jinak zdravým studentům vysokých škol, zmírní jejich úzkost. Bylo přijato 100 subjektů ve věku 18 – 65 let, kteří byli náhodně vybráni a byly jim podávány 1 – 4 dávky Krizových esencí, či k nerozeznání stejné placebo. Toto proběhlo v rozmezí 1. – 7. dne experimentu.

Čtyřicet pět procent dobrovolníků studii dokončilo – 21 subjektů s podávanými Krizovými esencemi a 24 subjektů s podávaným placebem. Dle hlášení úzkosti nebyly zaznamenány rozdíly mezi skupinou dostávající esence a skupinou s placebem.

Je nutné podotknout, že Krizová esence byla v této studii použita neobvykle a ne v souladu s obvyklým způsobem podávání, který stanovil Dr. Bach. Ten doporučil použít tuto esenci pro akutní situace. Je tedy pravděpodobné, že pro vleklou povahu vyšetřování tohoto delšího časového období by zvolil individualizovanější výběr z dalších 38 květových esencí. Tento fakt mohl velmi ovlivnit výsledek studie, kde nebyl zjištěn žádný významný rozdíl mezi skupinami.

Cram (2001a) porovnal v jedné své studii účinnost Bachovy květové terapie u pacientů se středně závažnou, až závažnou depresí (kdy oba stupně mají zásadní dopad na zdraví a kvalitu života pacienta). Zde se soustředil na využití této terapie v rámci individualizace výběru esence pro každý subjekt, zatímco ve své druhé studii porovnával efektivitu Krizové esence při reakci na stres. Máme tak jedinečnou možnost porovnat výsledky od jednoho autora a to jak v oblasti individuálního namíchání esencí, tak také v případě Krizové esence.

Do prvního výzkumu bylo přijato 12 pacientů, kterým byla během prvního měsíce testování nadále poskytována jejich obvyklá péče, která sestávala v psychoterapii, a 8 subjektů bylo léčeno alopatickými antidepresivy. Během druhého měsíce byly subjektům k obvyklé léčbě přidány Bachovy květové esence, kdy výsledky byly vyhodnoceny po

opakovaných měřeních. Pacienti, mající deprese více než 5 let, zaznamenali zlepšení jejich stavu po přidání Bachovy květové terapie do jejich léčby během experimentální fáze.

Ve své druhé studii Cram (2001b) podává 24 dobrovolníkům Krizové esence v rámci předpokládaného snížení reakce na stres, kdy hodnocení zahrnovalo fyziologické měření pomocí povrchové elektromyografie (elektrody byly umístěny na 2 - 6 místech na těle dobrovolníků). Dále byla měřena aktivita autonomního nervového systému (náhradní indikátor stresu) a to měřením pomocí periferní teploty ruky a vodivosti kůže (metody spojené s tzv. polygrafickým detektorem ložiska).

Jedná se o první studii, která změřila zjevnou fyziologickou změnu při použití Bachovy květové terapie. Naneštěstí je výsledky obtížné interpretovat, protože sám autor nepomáhá v jejich objasnění. Nicméně skupina dostávající květové esence a ne placebo vykazovala při zkušebních podmínkách nižší odezvu na stres, která byla měřena na dvou místech na těle subjektu.

Studie z roku 2007, přináší nové výsledky týkající se využití Bachovy květové terapie při zmírnění bolesti. Tato studie zkoumala terapeutickou hodnotu bachových esencí, přesahující placebo efekt. Cílem studie bylo zjistit, jak jedinci mající bolestivé stavy, reagovali na terapii. Předpokladem bylo zmírnění těchto stavů po podávání květových esencí pacientům.

Z 384 zkoumaných subjektů, trpělo 41 bolestí. Z toho 46 % cítilo zmírnění bolesti po podávání květových esencí a v 49 % fyzický pozitivní výsledek znám nebyl. V 88 % bylo hlášeno emocionální zlepšení u subjektů, což je velká většina. Je obtížné interpretovat definitivní závěr ohledně významu terapeutické hodnoty, výsledky jsou však povzbudivé. Pozitivní ohlas byl hlavně v oblasti při mírnění negativních emocí, podpoře pozitivních myšlenek u klientů s emocionálními problémy. Dle autora je tato terapie dále hodna náležitého kvalitativního a kvantitativního šetření. (Howard, 2007)

Jedna z mála studií prováděných na zvířatech proběhla v roce 2014, kde se jednalo o experimentální studii zaměřenou na vliv bachovy Krizové esence při odstranění a kontrole rizikových faktorů kardiovaskulárního onemocnění u potkanů.

Bylo vybráno 18 potkanů, kteří byli náhodně rozděleni do 3 skupin, po 6 zvířatech. Těmto bylo podáváno buď 200 µl vody (skupina A, kontrolní), nebo 100 µl Bachovy květové

esence (skupina B), nebo 200 µl Bachových esencí (skupina C), a to, co 2 dny, po dobu 20 dní.

Všechna zvířata byla krmena standardní stravou a vodou, kterou měli k dispozici neomezeně. Dvacátý den byly provedeny zkoušky na glykémii, hyperurikémii, triglyceridy, hustotu lipoproteinu cholesterolu a celkového cholesterolu, dále byla vyhodnocena anatomie srdce, jater a ledvin. Data byla analyzována pomocí Tukeyho testu se stupněm významnosti 5%.

Ve výsledku skupina C měla výrazně nižší přírůstek tělesné hmotnosti než skupina A, a nižší glykémii ve srovnání se skupinami A a B. Skupiny B a C měly významně vyšší hladinu HDL cholesterolu a nižší hodnoty triglyceridů než u kontrolní skupiny. Zvířata měla mírnou jaterní steatózu, ale bez poškození srdce nebo ledvin.

Závěr studie zaznamenává, že Bachova květová terapie prokázala účinnost při kontrole glykémie, triglyceridů a HDL cholesterolu a může tedy sloužit jako strategie pro snížení rizikových faktorů kardiovaskulárního onemocnění u potkanů. Tato studie poskytuje předběžné údaje pro prokázání působení biologických účinků Bachovy květové terapie.

Ukazuje se, že Bachovu květovou terapii lze úspěšně využít jako sekundární nemocniční péči o pacienty, zejména v oblastech jako je předoperační kontrola úzkosti, porodní asistence a paliativní péče.

Mark Masi (2003), psycholog na National-Louis University v Elginu, Illinois, uvádí, že v posledních letech začlenil používání Bachovy květové terapie do své psychoterapeutické praxe. V krátké zprávě uvádí dva případy, kdy použil Bachovu květovou terapii u depresivních pacientů. Oba pacienti trpěli chronickou depresí (více než 2 roky), v obou případech se jednalo o ženy ve středních letech. Jedna z pacientek nereagovala na tři různé klasické léčby a druhá pacientka užívala antidepressivum (sertalin 100 mg / den), ale i přesto trpěla opakovanými dysforickými stavy. Obě pacientky zaznamenaly zlepšení, když byla do jejich léčby zařazena Bachova květová terapie. Léčba byla individualizována u obou pacientek.

2.4.2 Problematika výzkumu

Od 90. let 20. století je Bachova květová terapie podporována rostoucím množstvím údajů, a to zejména ve formě pilotních studií. Ačkoli se celkově zdá, že výsledky jsou nejednoznačné, nabízí se zde možnost, že se tato terapie stává trendem směřujícím k podpoře užitečnosti Bachovy květové terapie při zvládnání úzkosti a deprese.

Použití testovacího nebo vyšetřovacího modelu úzkosti nevedlo k pozitivním výsledkům, zůstává zde však možnost, že to může být způsobeno metodickými problémy, jako je nevhodné schéma dávkování, nesprávný výběr esencí a malé studijní populace.

Předchozí zmíněný pokus (Armstrong et Ernst) byl založen na možné nevhodné kombinaci zvolených esencí. Pokud bychom souhlasili se závěrem profesora Ernsta, že léčba byla účinná pouze u placebo, museli bychom ignorovat pozitivní výsledek studií Campininiho a Crampa u depresivních pacientů a další předchozí studie (Weisglas).

Také bychom museli přehlédnout zjištění, že výsledky se zdaleka nezměnily vlivem očekávání výsledku u pacienta.

Bachova květová terapie je široce používána již více než sedmdesát let a rozsáhlá spokojenost a její rostoucí využití dodává váhu klinickým výsledkům popsaným ve výše uvedených studiích. (Nelson, 2006)

3 Vědecká hypotéza a cíl práce

Cílem této práce je rozšířit povědomí o této přírodní terapii mezi veřejnost a hlavně se pomocí experimentu pokusit prokázat či vyvrátit účinnost Bachovy květové terapie a tím i možnosti jejího dalšího využití, například ve veterinární praxi, u psů trpících anxiétou z hlasitých ran.

Hypotéza

Pokud budu určitou dobu a za určitých podmínek aplikovat Bachovu květovou terapii u pokusné skupiny psů trpících anxiétou z hlasitých ran, konkrétně petard, docílím zmírnění či úplného vymizení jejich problému.

Dále předpokládám, že kontrolní skupina psů dostávající placebo, zůstane beze změny, na stejném stupni anxiety, z kterého pes vycházel.

4 Materiál a metody

4.1 Charakteristika materiálu

V případě strachu z hlasitých ran, jako jsou petardy a ohňostroje, se nejčastěji využívá kombinace esencí (viz. kapitola 2.3.3 Květové esence využité v této práci u psů.):

Devaterník penízkovitý (*Helianthemum nummularium*) – Rock Rose (panika)
+ **Snědek chocholičnatý** (*Ornithogalum umbellatum*) – Star of Bethlehem (trauma, šok)
+ **Jedlý kaštan** (*Castanea sativa*) – Sweet chestnut (extrémní úzkost) + **Krizová esence**
(viz. speciální směs připravená z pěti esencí).

Pokud má zvíře vysoké stresové hladiny, lze přidat **Sporýš lékařský** (*Verbena officinalis*) – Vervain a / nebo **Jírovec maďal** (*Aesculus hippocastanum*) - "Bílý (koňský) kaštan" – White Chestnut (opakování).

4.2 Metodika pokusu

- 1 kontrolní jedinec, který se nebojí petard, přítomný po celou dobu pokusu (= kontrola, že nárazový zvuk se opakuje beze změny)
- skupina 23 jedinců, kteří projevují anxiety z hlasitých zvuků a ran
- dvanácti jedincům byly podávány Bachovy květové esence namíchané na míru a také směs Krizové esence coby podpůrný prostředek
- dalším jedenácti jedincům bylo podáváno placebo, aby studie měla kontrolní význam
- psi byli rozřazeni do skupin dle odpovídajícího stupně anxiety
- byla použita petarda Signalos 2.0., kde se zvukový efekt pohybuje okolo 120 decibelů
- bachovy esence byly míchány vyškolenou osobou, která se této terapii prakticky věnuje, zejména u zvířat

Vlastní metodika této práce spočívala v sestavení dvou skupin zvířat (pokusné a kontrolní) projevující různý stupeň anxiety na jednotný podnět (petardu). Poté byla zahájena aplikace Bachovy květové terapie s průběžným sledováním reakcí psů na stejný podnět. Sledování probíhalo tři měsíce s třítydenní frekvencí.

Při setkání po stanovené době podávání esencí byla zkoumána reakce psa na hlasitý podnět – petardu. Za reakci bylo považováno veškeré nestandardní chování, které se projevovalo ve formě tělesných a zvukových změn. Patří sem například stažení ocasu mezi nohy, viditelný třes těla, kvílivé zvuky, panika předcházející pokusu o útěk psa, nadměrné slinění, hyperventilace a další projevy, které jsou více popsány v kapitole 4.2.2. Strach, stres a rozdělení psů dle stupně anxiety.

Zvukový podnět byl odstupňovaný ve vzdálenosti 10 a 25 metrů od skupiny testovaných psů. Použita byla nejsilnější petarda 3. kategorie, Signalos 2.0., která obsahuje 3g NEC látky a její zvukový efekt se pohybuje okolo 120 decibelů.

Předpokladem je, že po podávání Bachovy květové terapie bude u psů zmírněna míra anxiety či dokonce zcela vymizí. Těchto setkání proběhlo několik v tříměsíční době podávání

přípravku, aby byla zaručena možnost účinku. Vzhledem k individualitě terapie je nutné brát v potaz delší dobu užívání, u každého jedince je tato doba zcela individuální.

Majitelé podávali Bachovy květové esence svému psovi minimálně 4x denně a to 4 kapky, jinak s ním nijak nepracovali na odstranění strachu z hlasitých ran, aby nebyl narušen výsledek pokusu.

4.2.1 Zkoumaný soubor psů

V následující tabulce 1 je uveden zkoumaný soubor jedinců využitých při experimentu. Všichni tito psi mají značnou anxiální reakci na hlasité rány. Toto se nejčastěji projevuje v rámci bouchání petard/ohňostrojů, ale také při nečekaných hlasitých ranách jako je např. řinčení plechu, projíždějící nákladní auto a podobně.

Ve zkoumaném souboru se nachází psi různých plemen, včetně kříženců, různého stáří a pohlaví. Tito psi pochází většinou od lidí, pejskařů, z mého okruhu, kteří se svými psy řeší problém strachu z hlasitých ran. Část psů je pacienty na naší klinice.

Psi byli rozřazeni do skupin, dle stupně jejich anxiety. Tomuto rozřazení se budu podrobněji věnovat v tabulce číslo 2 a s ní souvisejícím textem.

Tab. č. 1: Zkoumaný soubor jedinců

	Pes	Plemeno	Pohlaví	Věk	Stupeň anxiety
1.	Aaron	Americký stafordširský teriér	♂	4 roky	stupeň 1
2.	Amina	kříženec	♀	10 let	stupeň 1
3.	Artemis	kříženec	♀	12 let	stupeň 1
4.	Beast	Německý ovčák	♂	13 let	stupeň 1
5.	Anka	kříženec	♀	6 let	stupeň 2
6.	Black	Rhodeský ridgeback	♂	4 roky	stupeň 2
7.	Flek	Border kolie	♂	12 let	stupeň 2
8.	Monty	Švýcarský ovčák	♂	4 roky	stupeň 2
9.	Nerro	Anglický kokršpaněl	♂	5 let	stupeň 2
10.	Shelly	Kavkazský pastevecký pes	♀	2 roky	stupeň 2
11.	Andy	Pinč	♀	3 roky	stupeň 3
12.	Arny	kříženec	♂	7 let	stupeň 3
13.	Asta	kříženec	♀	10 let	stupeň 3
14.	Baddy	Bígl	♂	7 let	stupeň 3
15.	Barunka	kříženec	♀	8 let	stupeň 3
16.	Dasty	Labradorský retriever	♂	5 let	stupeň 3
17.	Elis	Labradorský retriever	♀	1 rok	stupeň 3
18.	Shaggy	Bígl	♂	5 let	stupeň 3
19.	Betyna	kříženec	♀	8 let	stupeň 4
20.	Daggy	Bernský salašnický pes	♂	5 let	stupeň 4
21.	Holly	Pražský krysařík	♀	2 roky	stupeň 4
22.	Moon	Border kolie	♀	1 rok	stupeň 4
23.	Muf	Čivava	♂	3 roky	stupeň 4

4.2.2 Strach, stres a rozdělení psů dle stupně anxiety

Strach lze spojit se značnou dávkou stresových faktorů pro psa. Organismus na tyto podmínky určitým způsobem reaguje a snaží se je zvládnout. Z těchto projevů lze poznat, jak špatně na tom jedinec v konkrétní situaci je.

Hlavními symptomy stresu může být:

1. **nervozita** – pes je neklidný a lekavý
2. **roztěkanost** – pes není schopen se soustředit a uklidnit se a to ani na místech, kde se běžně cítí v bezpečí, např. pelíšek
3. **neadekvátní reakce** – reakce plachým nebo i agresivním způsobem na události nebo situace, u kterých je jinak pes klidný a bez napětí
4. **konejšivé signály** – může sem patřit pootočení hlavy, olizování pysků, nehybnost, zívání, značkování, mlaskání apod.
5. **vyprazdňování** – kálení i močení mohou být příznaky stresu, kdy může dojít k samovolnému uvolnění svěračů
6. **a další** – mezi další symptomy může patřit přehnaná péče o sebe, alergie, kožní problémy, ničení věcí, nechutenství aj.

Stres může být chápán také jako reakce organismu na nadměrnou námahu, ale také se může rozvinout po nečekaných situacích, kdy se pes lekne nebo utrpí šok. (Scholz et Reindhardt, 2007)

V této fázi může vzniknout i mnou zkoumaný strach z hlasitých ran, kdy se pes vyděsil například rány z ohňostroje, bouřkou, nenadálým lomozem projíždějícího nákladního automobilu a podobně.

Je důležité se psem na strachu a s ním spojeným stresem pracovat, neboť vyhýbání se těmito situacím do budoucna psovi nijak nepomůže. S tímto by nám mohla pomoci právě Bachova květová terapie.

Vzhledem k tomu, že pes jinak než neverbálně komunikovat neumí, je pro člověka nezbytné tuto komunikaci pochopit a správně ji interpretovat.

Někteří psi vykazují klasické náznaky znepokojení a stresu. Tyto signály se pohybují od slabých (např. olizování pysků, uhýbání očima, opakované zívání) až po zřejmé (např. zjevná agrese, přitisknutí uší k hlavě, stažení ocasu mezi nohy, zrychlené dýchání, nadměrné slinění, pokus o útěk). (Tynes, 2011)

Z tohoto souboru příznaků a projevů stresu, který je spojen se strachovými reakcemi jsem si vytvořila vlastní stupnici, dle které jsem rozdělila svých 23 zkoumaných subjektů do 4 stupňů anxiety.

Stupeň 1

Zahrnuje jedince, kteří mají očividný strach z hlasitých ran, ale zároveň má tato skupina nejmírnější stupeň a projevy anxiety. Tyto projevy zahrnují očividnou lekavost psa na hlasitou ránu, postoj těla vypovídá o značném svalovém napětí psa, ostražitost, olizování pysků.

Stupeň 2

Tito jedinci mají lekavost ještě více vygradovanou, nicméně přechod mezi skupinou 1 a skupinou 2 není stoprocentně znatelný. Rozdíl spočívá hlavně v – ocas stažený mezi nohy, možno viditelný třes těla, vytřeštěný pohled, pes mnohdy přestává reagovat na svého majitele.

Stupeň 3

Pes nadměrně sliní, třese se, má nepřítomný pohled, vyskytuje se u něho hyperventilace a pokouší se o útěk od stresoru (hlasité rány). Je zřejmá totální panika psa, který má nulovou reakci na majitele. Objevují se i všechny předchozí projevy strachu jako je: ocas stažený mezi nohy, uši přitisknuté k hlavě, je vidět bělmo očí. U některých psů byly pozorovány také zvukové projevy typu vysokého tónu.

Stupeň 4

Reakce psů této skupiny jsou přemrštěné, pes se snaží o útěk a následný úkryt, chování může přejít až do agrese k majiteli, který se snaží útěku psa zabránit. Totální panika je viditelná z celého postroje těla a výrazu jedince, která může přejít až do agonie. Tento stav je těžko řešitelný, není možné psa uklidnit. Pokud má pes příležitost, ukryje se na pro něj bezpečné místo, pokud ne, snaží se utéct a panikaří. V této agonii může dojít ke zranění vyděšeného zvířete, i jeho vlastní vinou, a stejně tak ke zranění okolí.

Tab. č. 2: Projevy psa dle stupně anxiety

Stupeň anxiety psa	Projevy psa
1	nejmírnější stupeň a projevy anxiety; značná lekavost na hlasitou ránu; svalové napětí psa; ostražitost; nervózní olizování pysků
2	ocas stažený mezi nohy; viditelný třes těla; vytřeštěný pohled; přestává reagovat na majitele
3	nadměrné slinění; třes; ocas stažený mezi nohy; přitisknuté uši k hlavě hyperventilace; pokus o útěk; bez reakce na majitele; panika; zvukové projevy
4	útěk, hledání úkrytu; není možné psa uklidnit; panika; v agonii může dojít ke zranění

4.2.3 Pokusná a kontrolní skupina psů

Rozdělení 23 zkoumaných jedinců do pokusné a kontrolní skupiny, proběhlo formou náhodného losování. Tyto dvě skupiny byly hodnoceny společně, bez povědomí majitele o tom, ve které skupině se jeho pes nachází. U testování byl vždy přítomen jedinec – samec Německého ovčáka, tříletý Brax – který fungoval jako kontrola, že hlučnost petardy je neustále na stejné úrovni.

Tab. č. 3: Pokusná a kontrolní skupina psů

	Pokusná skupina (jméno, pohlaví, stupeň anxiety)	Kontrolní skupina (jméno, pohlaví, stupeň anxiety)
1.	Amina, ♀, stupeň 1	Aaron, ♂, stupeň 1
2.	Andy, ♀, stupeň 3	Anka, ♀, stupeň 2
3.	Army, ♂, stupeň 3	Artemis, ♀, stupeň 1
4.	Asta, ♀, stupeň 3	Barunka, ♀, stupeň 3
5.	Baddy, ♂, stupeň 3	Black, ♂, stupeň 2
6.	Betyna, ♀, stupeň 4	Beast, ♂, stupeň 1
7.	Daggy, ♂, stupeň 4	Dasty, ♂, stupeň 3
8.	Flek, ♂, stupeň 2	Elis, ♀, stupeň 3
9.	Monty, ♂, stupeň 2	Holly, ♀, stupeň 4
10.	Muf, ♂, stupeň 4	Moon, ♀, stupeň 4
11.	Nerro, ♂, stupeň 2	Shaggy, ♂, stupeň 3
12.	Shelly, ♀, stupeň 2	

5 Výsledky

Pokusná i kontrolní skupina psů byla sledována po dobu tří měsíců, v období říjen – prosinec. Záměrně jsem zvolila dobu ukončení pokusu v prosinci, vzhledem k vyvrcholení závěru roku v podobě Silvestra, který jak jsem předpokládala, mohl mít vypovídající hodnotu o účinku Bachovy květové terapie.

Setkávání probíhalo přibližně každé 3 týdny a celkem proběhlo 5 setkání.

První setkání se uskutečnilo 1.10., kde proběhlo pozorování chování a reakcí psů na hlasitou ránu (petardu) a jejich následné rozřazení do skupin dle stupně anxiety.

Druhé setkání proběhlo 21.10., po prvních 3 týdnech podávání bachových esencí psům. Majitelé měli podávat minimálně 4x denně 4 kapky namíchaných esencí, v případě stresu či očekávaných situací, byly podávány také Krizové esence.

Třetí setkání proběhlo 11.11. Čtvrté setkání 3.12.

Poslední, čili páté setkání, proběhlo záměrně skoro po 4 týdnech, neboť bylo období Vánoc, a svým způsobem mohlo toto setkání být posledním pilířem před očekávaným koncem roku a s ním spojenými hlasitými oslavami Nového roku. Po Silvestru ještě proběhl kontakt s majiteli psů a byly mi předány informace o zdárném či naopak nezdárném přečkání ohňostrojů u psů.

V následující tabulce číslo 4 uvádím postupný vývin reakcí psů během setkání na hlasitou ránu. V navazující tabulce číslo 5 lze vidět přehledné základní výsledky u pokusné skupiny psů.

5.1 Vyhodnocení – pokusná skupina psů

5.1.1 Individuální progres jedince během pokusu I.

Tab. č. 4: Změna reakcí psa během setkání I. (pokusná skupina)

Pes	1. setkání (výchozí stupeň anxiety)	2. setkání	3. setkání	4. setkání	5. setkání (konečný stupeň anxiety)	Silvestr (hodnocení majitelů)
Amina, ♀	stupeň 1	zlepšení	zlepšení	vymizení anxiety	vymizení anxiety	bez reakce
Andy, ♀	stupeň 3	beze změny	zlepšení	zlepšení	stupeň 2	ostražitost, ne panika
Arny, ♂	stupeň 3	beze změny	beze změny	zlepšení	stupeň 1	téměř bez reakce
Asta, ♀	stupeň 3	beze změny	zlepšení	vymizení anxiety	vymizení anxiety	bez reakce
Baddy, ♂	stupeň 3	zlepšení	zhoršení	zhoršení	stupeň 4	panika, úkryt
Betyna, ♀	stupeň 4	zlepšení	beze změny	zlepšení	stupeň 2	mírný třes, zlepšení
Daggy, ♂	stupeň 4	beze změny	zlepšení	zlepšení	stupeň 1	ostražitost
Flek, ♂	stupeň 2	beze změny	beze změny	zhoršení	stupeň 3	panika, třes
Monty, ♂	stupeň 2	zhoršení	beze změny	beze změny	stupeň 3	panika, třes
Muf, ♂	stupeň 4	zlepšení	beze změny	zlepšení	stupeň 1	zvědavost, bez reakce
Nerro, ♂	stupeň 2	zlepšení	zlepšení	zlepšení	vymizení anxiety	bez reakce
Shelly, ♀	stupeň 2	beze změny	beze změny	zlepšení	vymizení anxiety	mírný zájem, bez reakce

Z tabulky číslo 4 lze vyčíst, jak probíhala změna reakce na hlasitou ránu u pokusné skupiny psů během našich pěti setkání. Tabulka poskytuje stručné údaje z mých pozorování, které jsem si zapisovala během testování a následně je vyhodnotila jako celek (více v tabulce číslo 5). Zahrnula jsem do svého pozorování také Silvestr, jako formu prověrky účinnosti květové terapie v plném rozsahu. Toto subjektivní pozorování však z logických důvodů prováděli sami majitelé psů a proto má pouze informativní charakter.

V pokusné skupině bylo celkem 12 jedinců, z toho 5 fen a 7 psů. Obecně můžu říci, že jedinci Amina, Asta, Nerro a Shelly, u nichž zcela reakce na hlasitou ránu během pokusu vymizela, přestáli oslavy Nového roku bez potíží. Dle majitelů psi dokonce projevíli zájem o ohňostroj, ale bez známek paniky nebo znepokojení. V těchto případech mohu tedy konstatovat uspokojujivé výsledky květové terapie.

U jedinců, u nichž květová terapie neměla žádné výsledky, proběhl bohužel Silvestr stejně jako předešlé roky. Psi projevovali velkou dávku strachu, který přešel do následné paniky a snahy schovat se na bezpečné místo, které dle majitelů nechtěli opustit ještě druhý den.

Zbytek psů přestál závěr roku v téměř úplném poklidu, buď zcela bez reakce, nebo se objevila ostražitost a lehké znepokojení, které ovšem bylo zcela přijatelné, oproti běžnému předchozímu stavu těchto psů, když zaslechli bouchnutí petardy.

5.2.1 Výsledky pokusné skupiny psů

Tab. č. 5: Výsledky pokusné skupiny psů

	Pes (Pokusná skupina)	Stupeň anxiety/ výchozí	Stupeň anxiety/ konec pokusu	Zlepšení/ zhoršení
1.	Amina, ♀	stupeň 1	vymizení anxiety	vymizení anxiety
2.	Andy, ♀	stupeň 3	stupeň 2	zlepšení
3.	Arny, ♂	stupeň 3	stupeň 1	zlepšení
4.	Asta, ♀	stupeň 3	vymizení anxiety	vymizení anxiety
5.	Baddy, ♂	stupeň 3	stupeň 4	zhoršení
6.	Betyna, ♀	stupeň 4	stupeň 2	zlepšení
7.	Daggy, ♂	stupeň 4	stupeň 1	zlepšení
8.	Flek, ♂	stupeň 2	stupeň 3	zhoršení
9.	Monty, ♂	stupeň 2	stupeň 3	zhoršení
10.	Muf, ♂	stupeň 4	stupeň 1	zlepšení
11.	Nerro, ♂	stupeň 2	vymizení anxiety	vymizení anxiety
12.	Shelly, ♀	stupeň 2	vymizení anxiety	vymizení anxiety
				4x vymizení anxiety 3x zhoršení 5x zlepšení

Z uvedené tabulky číslo pět vyplývá, že z pokusné skupiny dvanácti psů, došlo u 4 jedinců (33 %) k vymizení anxiety z hlasitých ran, u třech jedinců došlo ke zhoršení, čili se anxiety v rámci testování projevila v nežádoucí větší míře a u pěti jedinců (42 %), došlo ke zlepšení anxiálního stavu.

Dva, ze tří psů (25 %), u nichž došlo ke zhoršení stavu, patřili jednomu majiteli. Domnívám se tedy, že chyba mohla být v lidském faktoru a to například v nedostatečném podávání esencí psům. Soudím tak dle toho, že počet jedinců, u kterých ke zhoršení došlo, je minimální, nicméně nelze vyloučit ani možnost, že u těchto psů Bachova květová terapie nefungovala.

Obecně můžu říci, že u mírnějšího stupně anxiety došlo u psů k významnému zmírnění strachu z hlasitých ran, u některých jedinců až k vymizení anxiety. U anxiálních stupňů 3 a 4 došlo převážně ke zlepšení až o dva stupně. Předpokládám, že v případě pokračování v podávání Bachových květových esencí u těchto psů, by mohlo dojít až k úplnému vymizení strachu z hlasitých ran.

5.3 Vyhodnocení – kontrolní skupina psů

V následující tabulce číslo 6 lze vidět postupný vývin reakcí psů během setkání na hlasitou ránu. V navazující tabulce číslo 7 uvádím přehledné základní výsledky u kontrolní skupiny psů.

5.3.1 Individuální progres jedince během pokusu II.

Tab. č. 6: Změna reakcí psa během setkání II. (kontrolní skupina)

Pes	1. setkání (výchozí stupeň anxiety)	2. setkání	3. setkání	4. setkání	5. setkání (konečný stupeň anxiety)	Silvestr (hodnocení majitelů)
Aaron, ♂	stupeň 1	beze změny	beze změny	beze změny	stupeň 1	ostražitost
Anka, ♀	stupeň 2	beze změny	zhoršení	zhoršení	stupeň 4	panika, útek
Artemis, ♀	stupeň 1	beze změny	beze změny	mírné zhoršení	stupeň 2	ostražitost, třes
Barunka, ♀	stupeň 3	beze změny	zlepšení	zlepšení	stupeň 1	ostražitost
Black, ♂	stupeň 2	beze změny	beze změny	beze změny	stupeň 2	třes, slinění
Beast, ♂	stupeň 1	beze změny	zhoršení	beze změny	stupeň 2	ostražitost
Dasty, ♂	stupeň 3	zlepšení	zhoršení	beze změny	stupeň 3	úkryt, panika
Elis, ♀	stupeň 3	beze změny	mírné zlepšení	beze změny	stupeň 3	třes, úkryt
Holly, ♀	stupeň 4	zlepšení	beze změny	beze změny	stupeň 4	panika, agrese
Moon, ♀	stupeň 4	zlepšení	zlepšení	zlepšení	stupeň 2	ostražitost
Shaggy, ♂	stupeň 3	beze změny	beze změny	beze změny	stupeň 3	úkryt, panika

Tabulka číslo 6 znázorňuje, k jakému došlo vývoji u psů kontrolní skupiny, tedy skupiny dostávající placebo. Navzdory očekávání, kdy jsem předpokládala, že jedinec, který dostává placebo a ne květovou esenci zůstane na stejném stupni anxiety, jako při prvním setkání a rozřazení do skupin, se toto nepotvrdilo. U jedinců Anka, Artemis a Beast došlo ke zhoršení jejich reakce na hlasitou ránu. U Artemis a Beasta došlo ke zhoršení reakce o jeden stupeň anxiety, ale u Anky došlo ke zhoršení ze stupně anxiety 2 na stupeň 4. Toto je velký skok a zajímavé je, že druhé setkání proběhlo beze změny reakce na petardu, ale u třetího a čtvrtého setkání vykazovala fena značné zhoršení reakce na hlasitou ránu. Anka je menší kříženka, která je značně fixována na svou majitelku. Domnívám se, že zhoršení mohlo být způsobeno reakcí majitelky feny, která se jevila značně nervózně již při nástupu na pokus. Zde je jasně vidět, jak majitel ovlivňuje svého psa svým chováním. Svoji nervozitu mohla majitelka nechtíc přenést na svou fenu, která v očekávání něčeho nepříjemného znervózněla také a tato nervozita přešla do paniky, která se vystupňovala s odpálením petardy.

Ve skupině došlo paradoxně také ke dvěma zlepšením u fen Barunky a Moon, a to o dva stupně anxiety. Toto mohlo být způsobeno opět vlivem majitelů, kteří v domnění, že jejich pes dostává účinný preparát, přenesli svůj klid na svého psa.

Zbytek skupiny, tedy šest jedinců, splnilo můj předpoklad a jejich reakce na hlasitou ránu zůstala po celou dobu pokusu beze změny.

5.3.2 Výsledky kontrolní skupiny psů

Tab. č. 7: Výsledky kontrolní skupina psů

	Pes (Kontrolní skupina)	Stupeň anxiety/ výchozí	Stupeň anxiety/ konec pokusu	Zlepšení/ zhoršení
1.	Aaron, ♂	stupeň 1	stupeň 1	beze změny
2.	Anka, ♀	stupeň 2	stupeň 4	zhoršení
3.	Artemis, ♀	stupeň 1	stupeň 2	zhoršení
4.	Barunka, ♀	stupeň 3	stupeň 1	zlepšení
5.	Black, ♂	stupeň 2	stupeň 2	beze změny
6.	Beast, ♂	stupeň 1	stupeň 2	zhoršení
7.	Dasty, ♂	stupeň 3	stupeň 3	beze změny
8.	Elis, ♀	stupeň 3	stupeň 3	beze změny
9.	Holly, ♀	stupeň 4	stupeň 4	beze změny
10.	Moon, ♀	stupeň 4	stupeň 2	zlepšení
11.	Shaggy, ♂	stupeň 3	stupeň 3	beze změny
				6x beze změny 3x zhoršení 2x zlepšení

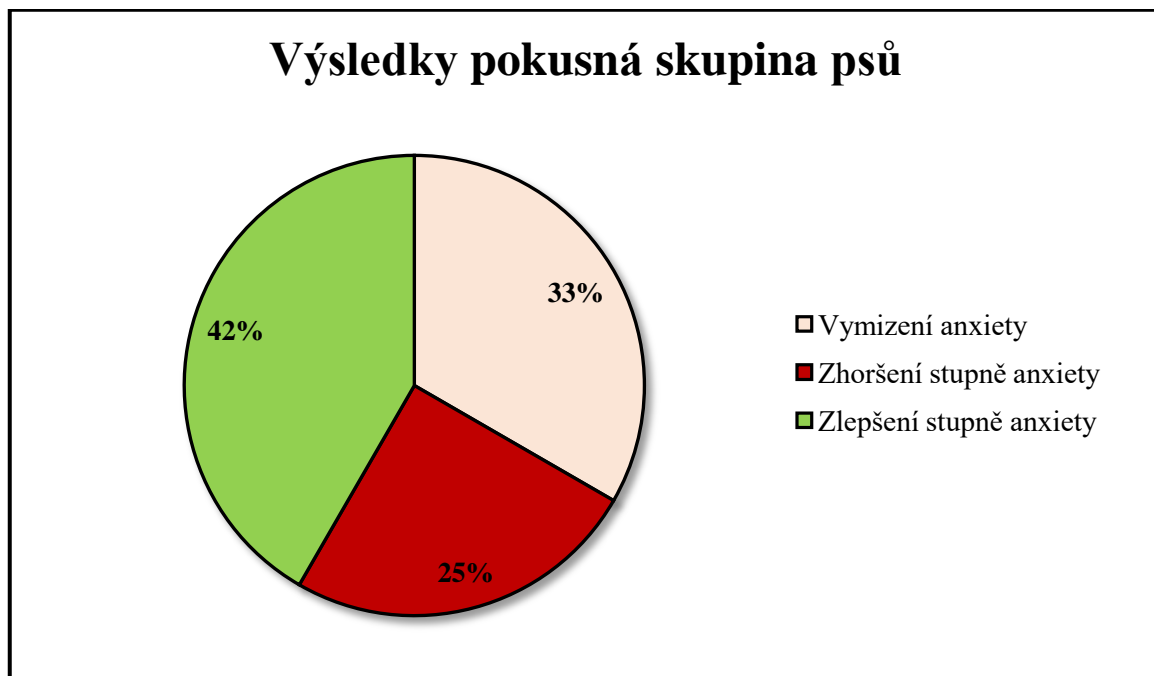
Tabulka číslo 7 popisuje změny, které se udály v druhé, tedy kontrolní skupině. Těmto jedenácti jedincům bylo podáváno placebo, bez vědomí jejich majitele, abych zamezila možnému zkreslení výsledků ovlivňováním chování právě ze strany páníčka.

Předpokladem bylo, že kontrolní skupina, které bylo podáváno placebo, nebude vykazovat zlepšení v rámci podávání preparátu, ale ani zhoršení. Úvahou měli jedinci zůstat beze změny. Toto se však jednoznačně nepotvrdilo.

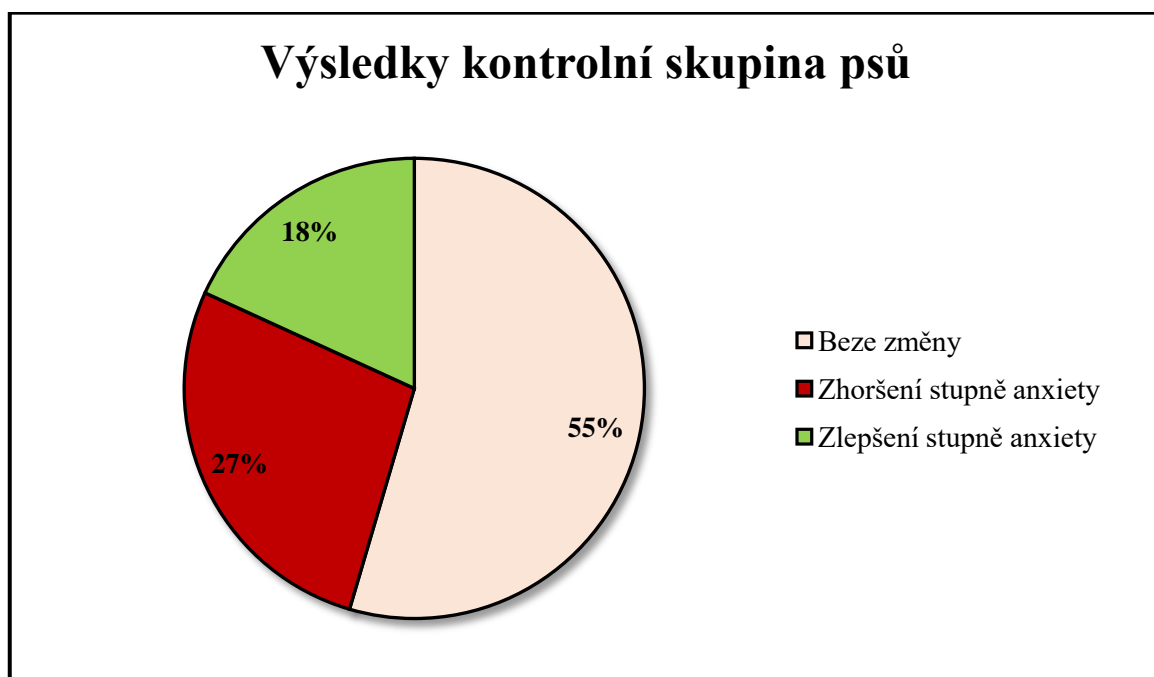
Z tabulky číslo 5 lze odvodit, že šest jedinců (55 %) potvrzuje předpoklad, že podávání placeba nezpůsobí u psa žádnou změnu ve stupni anxiety, ať již negativní či pozitivní. U třech jedinců (27 %) došlo ke zhoršení reakce na hlasitou ránu, kdežto u dvou jedinců (18 %) se vyskytlo zlepšení a to až o 2 stupně v mnou vytvořené stupnici anxiety.

5.4 Porovnání výsledků pokusné a kontrolní skupiny psů

Graf č. 1.: Výsledky pokusné skupiny psů

Graf č. 2.: Výsledky kontrolní skupiny psů

Na uvedených grafech lze názorně vidět vyhodnocení výsledků pokusu a rozdíly mezi pokusnou a kontrolní skupinou psů. Je třeba zdůraznit, že ke zlepšení stupně anxiety došlo jak v pokusné, tak i v kontrolní skupině. V kontrolní skupině nebylo zlepšení očekáváno, toto si vysvětluji určitým fungováním placebo efektu, nikoliv však u zvířat, ale u jejich majitelů. Dle mého názoru zvíře jako takové není schopné si samo uvědomit, že v tuto chvíli mu podávám preparát, který má zmírnit jeho obtíže či ho uzdravit. Majitel psa však tímto efektem být ovlivněn může a následně toto zjištění může přenášet na svého psa. I přes tento fakt došlo v pokusné skupině psů ke znatelně větším pokrokům.

Ke zhoršení došlo opět v obou skupinách, tentokrát jsou hodnoty shodné, u obou skupin došlo u 3 jedinců ke zhoršení anxiálního stupně. V pokusné skupině psů patřili dva ze tří psů, ke kterým došlo ke zhoršení, jednomu majiteli. Z tohoto důvodu se domnívám, že v tomto případě mohl selhat lidský faktor, kdy majitel například nepodával dostatečně často květové esence svým psům, případně byly zvoleny a následně namíchaný špatné esence. U kontrolní skupiny došlo také u 3 jedinců ke zhoršení. Domnívám se, že se mohl vystupňovat jejich strach z hlasitých ran, neboť psům bylo podáváno pouze placebo, vlivem počtu opakování pokusu, ale stejně tak mohlo dojít ke špatnému zařazení do anxiálního stupně. Nicméně tomuto faktu neodpovídá, že u těchto psů proběhlo druhé setkání beze změny a až následně došlo ke zhoršení jejich reakce.

U 33 % psů v pokusné skupině došlo k úplnému vymizení anxiety. U těchto čtyř jedinců se jednalo povětšinou o středně těžké anxiální stupně: dva jedinci stupně 2, jeden jedinec stupně 3 a jeden pes stupně 1.

V kontrolní skupině, jenž bylo podáváno placebo, jsem očekávala výsledek tzv. „beze změny“. Toto tvrzení se mi potvrdilo u větší poloviny zkoumaných psů, konkrétně u šesti jedinců (55 %).

6 Diskuze

Tato diplomová práce poskytuje svým způsobem jakési prvenství v oblasti problematiky Bachovy květové terapie a jejího vlivu na léčbu anxiétní reakce psů na hlasité rány. Není známa žádná z publikovaných zahraničních studií, která by se tomuto odvětví věnovala a není tedy možné, abych své vyhodnocení výsledků experimentu mohla přímočaře porovnat. Nicméně experimenty, které proběhly, musely obsahovat určitou metodiku, a tak z mého pohledu mělo smysl se této práci věnovat. V bakalářské práci jsem řešila Bachovu květovou terapii jako obecnou problematiku, kde jsem si uvědomila, že zahraniční studie mají v drtivé většině případů problém s nesprávnou interpretací využití této přírodní terapie.

Jak je v mé práci zmíněno, alternativní medicína (a Bachova květová terapie o to více) je založena na silné individualitě jedince a s tímto se musí při pokusech také počítat. Na druhou stranu je nesmírně obtížné dodržet určité „sterilní“ podmínky laboratoře a přitom se věnovat této problematice. Nebudu tedy zastírat, že se v mé práci mohly vyskytnout v tomto ohledu chyby, nicméně se domnívám, že je třeba udělat první krok, aby se tato terapie mohla posunout do popředí veřejnosti.

V mé diplomové práci jsem se snažila dodržet základní bod při využití této terapie – individualitu jedince. Té jsem docílila namícháním speciální směsi květových esencí každému psu na míru jeho problému, tedy strachu z hlasitých ran. Každý jedinec obdržel lahvičku s individuální směsí a také lahvičku, kde byla namíchána Krizová esence. Ta měla být psovi podávána v krizových situacích, před očekávaným stresem, například přímo před samotným pokusem.

Pokud mohu porovnat studie autorů, výrazně lepší výsledky se objevovaly u studií, kde byla snaha o individualizaci v pokusu (Weisglas, 1979; Campinini, 1997; Cram, 2001a; Howard, 2007). U studií, kde byla použita jen Krizová esence (Armstrong et Ernst, 2001; Cram, 2001b), byl povětšinou efekt nulový. Domnívám se, že v těchto případech hrálo roli nesprávné použití Krizové esence pro danou situaci. Autoři logicky chtěli dodržet určitou dobu užívání, nicméně Krizovou esencí se vleklé problémy nedoporučuje řešit, ale pouze ji používat jako podpůrný prostředek právě k individuálně namíchané směsi. Výjimku by mohla tvořit jedna z mála studií uskutečněných na zvířatech v roce 2014, kde se kolektivu pana de Carvalho Resende podařilo poukázat na využití bachovy Krizové esence jako jedné

z možných strategií pro snížení rizikových faktorů kardiovaskulárního onemocnění u potkanů, kde studie poukazuje na možné biologické účinky Bachovy květové terapie.

Dalším aspektem je doba užívání preparátu, neboť při takto individuálním přístupu se může doba, kdy preparát začne působit, lišit od jedince k jedinci. Na každého působí Bachova květová terapie jinak a také jinou rychlostí. Obecně se tato terapie (lahvička s esencemi) využívá až do vymizení daného problému, v mém případě do konce pokusu. V praktickém využití to znamenalo, že u některého jedince stačilo vypotřebovat jednu namíchanou lahvičku, aby došlo k vymizení anxiety, kdežto jiný jedinec musel tyto kůry využívat například 3. U některých jedinců došlo ke zlepšení až o dva anxiální stupně do konce pokusu. Předpokládám, že kdyby tito psi pokračovali v užívání květových esencí, mohlo by dojít k úplnému vymizení anxiety i u nich. V některých případech nedošlo k žádné změně stavu, ani po využívání lahviček. Toto obecně velmi záviselo na frekvenci podávání kapek majitelem a správně zvolené kombinaci esencí. Určeno bylo podávat psovi minimálně čtyřikrát denně 4 kapky. Pokud majitelé měli možnost kapat více, lahvička byla vypotřebována dříve a případně tím dříve mohlo dojít ke zlepšení stavu psa. Po vymizení řešeného problému není třeba v terapii dále pokračovat, pouze v případě znovuoobjevení strachu z hlasitých ran u psa.

Ve své práci jsem zvolila tři měsíční dobu experimentu, kdy setkávání probíhalo po 3 týdnech, aby terapie měla šanci začít působit u jednotlivých jedinců. Z výsledků vyplývá, že u většiny psů pokusné skupiny došlo ke zlepšení problému.

V pokusné skupině se mého zkoumání účastnilo dvanáct psů různých ras, různého pohlaví a různého stáří. Jmenovitě tato skupina obsahovala 5 fen a 7 psů, z toho se jednalo o 4 křížence a zbytek byla konkrétní plemena jako: Pinč, Bígl, Bernský salašnický pes, Border kolie, Švýcarský ovčák, Čivava, Anglický kokršpaněl a Kavkazský pastevecký pes. Psi byli ve věku od 2 do 12 let. Pohlaví či rasa psa nehrála v mém pokusu žádnou významnou roli a proto se tímto dále nezabývám.

V kontrolní skupině se nacházelo jedenáct psů, opět různých ras, pohlaví a stáří. Konkrétně tato skupina obsahovala 6 fen a 5 psů. Jednalo se o 3 křížence a zbytek skupiny tvořily konkrétní plemena jako: Americký stafordširský teriér, Rhodéský ridgeback, Německý ovčák, dva Labradorští retrieveri, Pražský krysařík, Border kolie a Bígl. Věk psů se pohyboval v rozmezí od 1 roku do 13 let.

Souhrn mých výsledků pokusu přináší určitá výchozí data pro další možnost zkoumání Bachovy květové terapie. U pokusné skupiny čítající 12 psů můžu konstatovat, že u 4 jedinců (33 %) došlo k úplnému vymizení anxiety z hlasitých ran. U 5 jedinců (42 %) došlo ke zlepšení stavu a zmírnění strachu z hlasitých ran. Naopak u 3 jedinců jsem zaznamenala zhoršení stupně anxiety, kdy dva z těchto tří psů měli stejného majitele, což mě vede k domněnce, že mohlo dojít k selhání lidského faktoru, kdy nejčastější chyba bývá při nedostatečném podávání esencí psům. Zároveň se nabízí možnost, že Bachova květová terapie u těchto psů nefungovala z jiného důvodu, např. nevhodně zvolená kombinace esencí na míru, špatné zařazení psa do výchozího stupně anxiety, nedostatečná doba využívání květových esencí a podobně.

Obecně z mého pozorování vyplývá, že u mírnějšího stupně anxiety došlo u psů k významnému zmírnění reakce na hlasitou ránu či k jejímu úplnému vymizení. U vyšších stupňů anxiety - 3 a 4 - došlo většinou ke zlepšení o dva anxiální stupně. Mým předpokladem je, že v případě pokračování podávání květových esencí těmto jedincům by mohlo vést k úplnému vymizení reakce na hlasitou ránu.

U kontrolní skupiny psů jsem předpokládala, že reakce na hlasitou ránu zůstane u psů na stejném stupni, neboť tato skupina dostávala placebo. Tento předpoklad se však potvrdil z části, což by mohlo poukazovat na chyby, kterých jsem se během pokusu dopustila, ale stejně tak na jiné faktory.

V kontrolní skupině jedenácti psů došlo u třech jedinců (27 %) ke zhoršení reakce na hlasitou ránu. Zajímavým úkazem byla malá kříženka, fenka Anka, která byla velmi fixovaná na svou majitelku. Domnívám se, že toto těsné spojení mohlo mít vliv na výsledek pozorování u této feny, kdy její značně nervózní majitelka předávala svou nervozitu nechtíc na psa. Tato nervozita se vystupňovala spolu s odpálením petardy, na kterou měla fena silnou reakci.

Další výjimku tvoří dvě feny (18 %) Barunka a Moon, u kterých došlo ke zlepšení stavu a to o dva stupně. K tomuto mohlo dojít opět vlivem majitelů, kteří se domnívali, že jejich pes dostává účinný preparát a svým vlastním klidem působili na psa.

Zbýlých šest jedinců (55 %) potvrdilo můj předpoklad a reakce na hlasitou ránu zůstala beze změny po celou dobu pokusu.

Složení skupiny bylo různorodé, ale nejinak tomu bylo i ve studiích zahraničních autorů, kde se subjekty většinou skládaly z dobrovolníků, kteří maximálně splňovali kritéria jako např. student vysoké školy, pacient s dlouhodobou depresí a podobně.

V konečném důsledku má tato terapie pomoci komukoliv, je tedy jen nasnadě, aby skupina sestávala z různých jedinců.

Aby došlo k co nejmenšímu možnému zkreslení výsledků, zapojila jsem do experimentu také pomocníky. Nebylo možné, abych si petardy odpalovala sama, přímo před psy a ještě je stíhala pozorovat a zapisovat si jejich reakci. Bylo také třeba, aby psi osobu odpalující petardy neznali a nepřišli s ní vůbec do styku. Tato osoba byla po celou dobu setkání skryta za maketou, kde se pouze přesouvala z desetimetrové vzdálenosti na 25 metrovou, kde proběhl druhý odpal petardy. Psi netušili, kdy k ráně dojde, nicméně nelze vyloučit fakt, že u dalších setkání již věděli, že se jedná o jakýsi nácvik a nastane situace pro ně nepříliš příjemná. Tento fakt měla postupem času eliminovat právě Bachova květová terapie.

Setkala jsem se také s názorem, že se v pokusu jedná o týrání zvířat, když schválně psům, co se bojí petard, tyto petardy cíleně odpalují v jejich blízkosti. Nicméně každý pokus si žádá opakování, aby mohl být určitým způsobem vyhodnocen a zkoumání účinnosti terapie snad ani jinak vyhodnotit nelze. Každý z majitelů byl s tímto obeznámen a zvířatům nebylo nijak ublíženo. Naopak, v případě pozitivního ohlasu na terapii byl pes schopen ustát petardu s mírnější razancí, nebo úplně bez reakce.

Je možné namítat, že by si psi mohli na zvuk petardy zvyknout, nicméně do zkoumaného souboru byli vybíráni psi, kteří měli očividnou reakci na hlasitou ránu. Jedinci mající anxiетní stupeň 3 a 4 měli paniku natolik vystupňovanou, že u nich hrozilo nebezpečí útěku či ublížení si při nesprávném zabezpečení psa. Dále je třeba zdůraznit, že většina těchto psů za sebou měla již několik snah o to, zmírnit jejich strach z hlasitých ran, ať již v podobě zkušeného výcvikáře, opakovaného vystavování hluku či různých přípravků, například typu Sileo gel. Tyto přípravky svým způsobem fungovaly, ale dle majitelů byl jejich pes ve stavu „paralýzy, ale zároveň plného vědomí“. Přiznejme si, že tento stav musí být pro zvíře vysoce stresující a nikterak nepodpoří jeho reakci na hlasitou ránu do budoucna. Právě tito majitelé se snažili najít vhodný a nejlépe přírodní prostředek na zklidnění pro své psy.

V případě dalšího zkoumání využití této terapie by dle mého úsudku byl potřeba větší soubor psů, nicméně vzhledem k náročnosti pozorování, opatření materiálu (Bachových květových esencí) a koordinace majitelů psů, jsem ráda, že průzkum dokončilo 23 jedinců

z původních 25. Jsem přesvědčena, že pro základní data byl tento soubor dostačující, neboť autoři zahraničních studií sestavovali skupiny z dobrovolníků, kteří se ve většině případů pohybovali také mezi 20-40 jedinci. Weisglasovu (1979) studii dokončilo 31 dobrovolníků, Armstrong et Ernst (2001) měly ve své studii 21 subjektů, kterým byly podávány květové esence a 24 subjektů s podávaným placebem. Stejně tak Cram (2001, a, b) ve svém prvním výzkumu přijal 12 pacientů a v následujícím 24 dobrovolníků. Nelze však přehlížet, že studie autorů, kteří měli možnost využít větší soubor zkoumaných jedinců, mají výraznější konečné výsledky. Campinini (1997) provedl studii na 115 pacientech, kdy 91 z nich dokončilo hodnocení. Výsledkem bylo 89% pacientů, kteří dosáhli částečného zotavení z jejich původního stavu. Další větší soubor, konkrétně 384 zkoumaných subjektů, měl k dispozici Howard (2007), kdy výsledkem byl fakt, že využití Bachovy květové terapie přineslo pozitivní emocionální změny u většiny subjektů a tato terapie by mohla být nápomocna jako terapeutický prostředek k tišení bolesti.

Nepopírám, že práce má mnohá úskalí. Je třeba zdůraznit, že došlo ke zlepšení také v kontrolní skupině psů, které bylo podáváno placebo. Toto dle mého úsudku bylo způsobeno vlivem samotného majitele psa. Jak jsem již zmiňovala v kapitole 3.1. Úvod do problematiky, neboť zvířata fungují na úrovni nonverbální komunikace s člověkem, kdy vnímají lidské chování a reagují na něj. Díky tomuto mají tendence odrážet psychické a citové stavy svých majitelů a to jak pozitivní, tak negativní.

Obecně řečeno, žádný z majitelů psa nevěděl, zda jeho zvíře dostává květovou esenci či placebo, záměrem bylo, aby si všichni majitelé mysleli, že jejich pes dostává preparát, který může zmírnit či úplně vymizet anxiétní stav jejich psa. Toto mělo hlavní důvod v zamezení zkreslení výsledků vlivem lidského faktoru na psa, nicméně je zde možnost, že to mohlo ovlivnit výsledky právě kontrolní skupiny.

Dle mého úsudku vliv placebo efektu na zvíře nelze srovnávat s účinky u lidí. Tvrzení je založeno pouze na mé domněnce, že zvíře si není vědomo toho, že mu v tuto chvíli dávám preparát, který ho má zbavit strachu z hlasitých ran. Kdežto jeho majitel si tuto skutečnost plně uvědomuje a svým asertivním či naopak stresovým chováním může částečně působit na svého psa.

Z tohoto důvodu bývá Bachova květová terapie zvířaty velmi dobře přijímána a změny probíhají povětšinou bezprostředně, u lidí tomu tak nebývá.

Diplomová práce splnila svou úlohu v rozšíření povědomí veřejnosti o možnosti využití této přírodní terapie u psů, kteří trpí anxiálním stavem ve vztahu k hlasitým ranám. Práce přinesla základní výsledky pokusu a je třeba v testování pokračovat. Je nutné si přiznat, že tyto stavy, kdy pes propadá panice a reaguje přemrštěně na situaci, která mu není příjemná, má ve velkém množství na svědomí právě člověk. Možná by bylo na místě si uvědomit, zda je třeba slavit Nový rok opravdu velkolepými ohňostroji a hlavně hlasitými petardami, které náš zvířecí společník vnímá s mnohem větší razancí, než my.

Kvěťová terapie by mohla být možností pro psy, kteří nemají jinou možnost, než tyto lidské kratochvíle spolu s námi sdílet a kteří nejsou schopni, ani přes veškeré snahy, se dostat do klidného a uvolněného stavu.

7 Závěr

Diplomová práce splnila svou úlohu v rozšíření povědomí veřejnosti o možnosti využití Bachovy květové terapie u psů, kteří trpí anxiétou z hlasitých ran.

V mé práci došlo u pokusné skupiny psů, u 33 % jedinců, k naprostému vymizení reakce na hlasitou ránu – petardu. U 42 % psů došlo ke zlepšení stupně anxiety, kdy se domnívám, že při pokračování v podávání květových esencí by i u těchto jedinců mohlo dojít k vymizení reakce na hlasitou ránu. Obecně z mého pozorování vyplývá, že u mírnějšího stupně anxiety došlo u psů k významnému zmírnění reakce na hlasitou ránu či k jejímu úplnému vymizení. U vyšších stupňů anxiety – 3 a 4 – došlo většinou ke zlepšení o dva anxietní stupně.

V souboru se objevili 3 jedinci (25 %), u kterých došlo naopak ke zhoršení reakce na petardu, nicméně dva z těchto psů patřili jednomu majiteli a mohlo zde dojít k selhání lidského faktoru při nedostatečném podávání esencí. Zároveň je možné, že Bachova květová terapie u těchto psů nefungovala z jiného důvodu, např. nevhodně zvolená kombinace esencí, chybné zařazení psa do výchozího stupně anxiety, nedostatečná doba užívání květových esencí a podobně.

V kontrolní (placebo) skupině psů bylo zaznamenáno u 55 % jedinců, což je více než polovina, že se jejich reakce na hlasitou ránu po podávání placebo nijak nezměnila, čímž se z části potvrdila hypotéza práce. U 18 % jedinců však došlo ke zmírnění reakce na hlasitou ránu. Nepřikláním se k myšlence, že si pes mohl na nárazový zvuk petardy zvyknout, neboť jak bylo v práci zmíněno, tito psi prošli již mnohými neúspěšnými pokusy o odstranění jejich strachu z hlasitých ran. U 27 % psů došlo ke zhoršení jejich stavu, kdy toto mohlo být dle mého úsudku způsobeno lidským faktorem (nervózní chování majitele psa, apod.) či chybou v pokusu.

Myslím, že výsledky pokusné skupiny psů jsou poměrně povzbudivé a pokroky této skupiny jsou viditelně lepší, než ve skupině kontrolní. Dle těchto výsledků lze konstatovat, že hypotéza diplomové práce byla z větší části potvrzena. Bylo by zapotřebí dalšího výzkumu a zkoumat možnost potenciálu této terapie a její možné hodnoty, coby doplňkové léčby, ve veterinární a behaviorální péči o naše psy.

8 Seznam literatury

Armstrong, N. C., Ernst, E. 2001. Regular Article: A randomized, double-blind, placebo-controlled trial of a Bach Flower Remedy. *Complementary Therapies in Nursing and Midwifery*. 7 (4). 215-221. ISSN: 13536117.

Aubrechtová, I. 2. listopadu 2017. osobní sdělení.

Barnard, J. 2004. *Bach flower remedies: Form and Function*. SteinerBooks. United States. p. 349. ISBN: 9781584200246.

Campanini, M. 1997. "Terapia con i fiori di Bach: risultati di un monitoraggio su 115 pazienti (Bach flower therapy: results of a monitored study of 115 patients)." *La Medicina Biologica* 3, 37- 43.

Cram, J. R. 2001a, "A Psychological and Metaphysical Study of Dr. Edward Bach's Flower Essence Stress Formula", *Subtle Energies*, vol. 11, no. 1.

Cram, J. R. 2001b. "Flower essence therapy in the treatment of major depression: preliminary findings." *International Journal of Healing and Caring* 1, 1-18.

Darwin, Ch. 2006. *O původu člověka*. Academia. Praha. s. 360. ISBN: 8020014233.

de Carvalho Resende, M. M., de Carvalho Costa, F. E., de Carvalho Costa, M. J., Lopes Mundim, F. G., Araújo, R. G., Bueno Gardona, R. G. 2014. Preventive use of Bach flower Rescue Remedy in the control of risk factors for cardiovascular disease in rats. *Complementary Therapies in Medicine*. 22 (4). 719-723. ISSN: 09652299.

Ernst, E. 2002. "Flower remedies": a systematic review of the clinical evidence. *Wiener klinische Wochenschrift*. 114 (23-24). 963-966. ISSN: 00435325.

Fricke, U. 1999. *Die Tops und Flops der Naturmedizin*. Bild der Wissenschaft. 11: 52-57.

- Gillmanová, C. 2016. Alternativní léčebné metody od A do Z. Metafora s.r.o. Praha. s. 400. ISBN: 9788073594817
- Graham, H., Vlamis, G. 1999. Bach flower remedies for animals. Findhorn Press. Scotland. p. 128. ISBN: 9781899171729.
- Hamilton, D. 2008. Homeopatická léčba psů a koček. Alternativa. Praha. s. 475. ISBN: 9788086936109
- Howard, J. 1994. Bachove liečivé kvety, Krok za krokom: návod ako užívať Bachove liečivé kvety. Aquamarin. Bratislava. s. 71. ISBN: 8085592096.
- Howard, J. 2007. Do Bach flower remedies have a role to play in pain control? A critical analysis investigating therapeutic value beyond the placebo effect, and the potential of Bach flower remedies as a psychological method of pain relief. Complementary Therapies in Clinical Practice.13 (3). 174-183. ISSN: 17443881.
- Macleod, G. 2002. Veterinární homeopatie. Alternativa. Praha. s. 300. ISBN: 8085993783.
- Maly, I. 2002. Bachova květová terapie jako šance, pomoc a inspirace. Synergie. Praha. s. 169. ISBN: 8086099768.
- Mantle, F. 1997. Bach flower remedies. Complementary Therapies in Nursing & Midwifery. 3 (5). 142-144. ISSN: 13536117.
- Masi, M. P., 2003. "Bach flower therapy in the treatment of chronic major depressive disorder. Alternative Therapies. Vol. 9, no. 6, 112 and 108-109.
- Mihulová, M. et al. 2013. Přírodní lékárna. Santal. Liberec. s. 236. ISBN: 9788085965988.
- Morrell, P. 2004 "The Bach Flowers and Homeopathy." Homeopathy International. Online: www.homeoint.org/morrell/articles/bach.htm

Michel, K. 2012. Bachovy květové esence od A do Z: 38 esencí k harmonizaci těla i duše. Metafora. Praha. s. 319. ISBN: 9788073593513.

Nelson, A. Ltd Bach Flower Remedies: An Appraisal of the Evidence Base. May 2006. [cit. 2017-10-16]. Dostupné z <http://www.bachcentre.com/centre/research.pdf>.

Pitcairn, R. H., Pitcairn, S. H. 2003. Přírodní medicína pro psy a kočky. Pragma. Praha. s. 341. ISBN: 8072058355.

Rakowová, B. 1994. Homeopatické léčení psů. Blesk s.r.o. Ostrava. s. 84. ISBN: 8085606593.

Řezníček, M. 2003. Symboly Bachových esencí. Vodnář. Praha. s. 331. ISBN: 808622628X.

Scheffer, M. 2000. Bach Flower Therapy: Theory and Practice. Inner Traditions Bear and Company. Rochester. p. 240. ISBN: 9780892812394.

Scholz, M., Reinhardt, C. 2007. Stress in Dogs. Dogwise Publishing. p. 137. ISBN: 7929242336.

Schwartz, C. 2002. Natural Healing for Dogs and Cats A-Z. Hay House. Carlsbad. p. 139. ISBN: 9781561707935.

Siewertová, A. M. 2016. Přírodní psychofarmaka. Noxi s.r.o. Bratislava. s. 127. ISBN: 9788081113703.

Štapór, T. 2004. Léčivá moc květin a vůní. Alpress. Frýdek-Místek. s. 101. ISBN: 8073620359.

Steinová, D. 2013. Léčivé květy. Volvox Globator. Praha. s. 193. ISBN: 9788072078936.

Tynes, V. V. Clue in on canine anxiety cues. Firstline [online]. February. 2011. [cit. 2018-01-22]. Dostupné z <http://veterinaryteam.dvm360.com/clue-canine-anxiety-cues>.

Vlamiš, G. 1990. Bach flower remedies to the rescue. Inner Traditions Bear and Company. Vermont. p. 176. ISBN: 9780892813780.

van Haselen, R. A. 1999, "The relationship between homeopathy and the Dr Bach system of flower remedies: a critical appraisal", Br.Homeopath.J., vol. 88, no. 3, pp. 121-127.

Weisglas, M. S. 1979. "Personal growth and conscious evolution through Bach flower essences." Not published - in PhD Thesis.

Weatherley-Jones, E. 2005. "Homeopathy: a complementary view." Trends in Pharmacological Sciences, Vol 26, no.11, 545-546.

Williamsonová, V. 2002. Léčivá síla přírody. Perfekt a.s. Bratislava. s. 96. ISBN: 8080462119.

9 Samostatné přílohy

9.1 Seznam květových esencí a jejich využití u zvířat/psů

Na následujících řádcích je uvedeno 38 Bachových esencí + 1 Krizová esence, i možnosti jejich použití. (Mihulová et Svoboda, 2013) Bude zde popsán stav, který esence léčí či navozuje (Graham et Vlamis, 1999) a také zde bude uveden anglický název dané esence. Toto pravidlo zavedlo Bachovo centrum v Anglii, neboť veškerá literatura uvádí esence právě pod anglickým označením. (Michel, 2012)

1. Řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*) – Agrimony

Esence léčí psychické či fyzické utrpení nebo bolest, jež jsou skryté za vnějším vzhledem nebo chováním. Navozuje spokojenost a vnitřní klid. (Graham et Vlamis, 1999) Pomáhá navrátit se k vlastní přirozenosti. (Michel, 2012)

2. Topol osika (*Populus tremula*) – Aspen

Esence napomáhá podívat se jasně na svůj strach a obavy a nenechat se zaskočit novou situací. (Michel, 2012) Léčí náhlou úzkost a nervozitu projevující se třesem, funěním, pocením, močením, a podobně. Topol obnovuje klidné a normální dýchání, snižuje svalové napětí. (Graham et Vlamis, 1999)

3. Buk lesní (*Fagus sylvatica*) – Beech

Léčí netolerantnost, místo toho navozuje flexibilitu a snášenlivost. (Graham et Vlamis, 1999) V literatuře se často uvádí, že Buk je jednou z vhodných esencí určených na alergie (Michel, 2012)

4. Zeměžluč lékařská (*Centaurium umbellatum*) – Centaury

Esence obnovuje asertivitu, osobitost a odolnost. Je vhodná pro po nemoci oslabená zvířata a málo imunní jedince. (Graham et Vlamis, 1999)

5. Olověnc Willmottův (*Ceratostigma willmottiana*) – „Rožec“ – Cerato

Esence pomáhá k otevření se vlastní intuici a důvěřovat ve své schopnosti. (Michel, 2012) Léčí nedostatek sebedůvěry a sebejistoty, napodobování, snahu získat pochvalu od ostatních. Esence je vhodná pro zvířata, jež jsou naprosto závislá na svých majitelích. (Graham et Vlamis, 1999)

6. Slíva třešňová (*Prunus cerasifera*) – Cherry plum

Esence léčí neovladatelné chování, nepřičetnost, nutkavé chování a znovu navozuje klid a sebeovládání. Slíva je vhodná pro celkově nervózní zvířata, která propadají hysterii, neovladatelnému vzteku či zuřivosti, nebo naopak naprosté panice v důsledku strachu a ohrožují nejen sebe, ale i ostatní. (Graham et Vlamis, 1999)

7. Jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*) – „Poupě jírovce“ – Chestnut bud

Poupě jírovce je vhodné pro stavy, kdy se zvíře nedokáže poučit ze zkušeností a opakuje stále stejné chyby nebo ty samé vzorce chování, slouží také k odstranění zlovyků. (Graham et Vlamis, 1999)

8. Čekanka obecná (*Cichorium intybus*) – Chicory

Napomáhá léčbě vlastnického chování, lpění a usilování o pozornost a navozuje normální stavy ochranného chování. (Graham et Vlamis, 1999)

9. Plamének plotní (*Clematis vitalba*) – „Bílá lesní réva“ – Clematis

Vhodná pro zvířata, která nejsou schopná se soustředit či vypadají zmateně. Pro zvířata bez zájmu, nudící se, která jsou líná a hodně spí. (Graham et Vlamis, 1999)

10. Jabloň obecná (*Malus pumila*) – „Plané jablko“ – Crab apple

Léčí otravu, nákazu a nečistotu. Je určeno pro choulostivá zvířata trpící průjmem, inkontinencí či ledvinovým onemocněním. (Graham et Vlamis, 1999)

11. Jilm (*Ulmus procera*) – Elm

Esence léčí nepřiměřené chování a navozuje kompetentnost a odolnost. (Graham et Vlamis, 1999)

12. Hořec nahořklý (*Gentiana amarella*) – „Hořec“ – Gentian

Léčí ztrátu odvahy, slabost po nemoci, nezájem o potravu, obnovuje houževnatost a chuť k jídlu. (Graham et Vlamis, 1999)

13. Hlodáš evropský (*Ulex europaeus*) – „Hlodaš“ – Gorse

Esence léčí naprostou beznaděj a sklíčenost, obnovuje odolnost, vitalitu a houževnatost. (Graham et Vlamis, 1999)

14. Vřes obecný (*Calluna vulgarit*) – „Skotský vřes“ – Heather

Léčí hlasité projevy při dožadování se pozornosti a osamělosti, obnovuje vyrovnanost. (Graham et Vlamis, 1999)

15. Cesmína ostrolistá (*Ilex axuifolium*) – Holly

Léčí podezřívavost, škodolibost a pomstychtivost, navozuje velkorysost. (Graham et Vlamis, 1999)

16. Zimolez kozí list (*Lonicera caprifolium*) – Honeysuckle

Napomáhá léčení stesku po domově a obtížnému přizpůsobování se novému prostředí. (Graham et Vlamis, 1999)

17. Habr obecný (*Carpinus betulas*) – „Habr“ – Hornbeam

Používá se na slabost, neschopnost něco zvládnout v důsledku únavy a vyčerpání, obnovuje vitalitu. (Graham et Vlamis, 1999)

18. Netýkavka žlázonosná (*Impatiens glandulifera*) – Impatiens

Je určena pro vznětlivá zvířata dělající ze spěchu chyby, pro ta, co se nemohou dočkat, až půjdou ven, dostanou jíst, pít a podobně. Pro neposedná a hyperaktivní zvířata, která nemohou přibrat nebo snadno hubnou, i pro ta, která nemají dostatečné zaměstnání nebo pozornost. (Graham et Vlamis, 1999)

19. Modřín (*Larix decidua*) – Larch

Léčí ztrátu sebedůvěry, váhavost a strach ze selhání. Obnovuje sebejistotu. Určeno pro zvířata, která byla týraná nebo trpěla, i pro ty, u nichž byla zpochybněna jejich sebejistota, stejně tak pro zvířata v útulcích. (Graham et Vlamis, 1999)

20. Kejklířka skvrnitá (*Mimulus guttatus*) – Mimulus

Používá se k léčbě strachu ze známých věcí, studu a plachosti, obnovuje odvahu. Obecně je esence vhodná pro zvířata, která se bojí - tmy, vody, dopravních prostředků, bouřky, vysavačů a spousty dalšího. (Graham et Vlamis, 1999)

21. Hořčice rolní (*Sinapis arvensis*) – „Hořčice divoká“ – Mustard

Napomáhá léčit deprese vznikající bez jasné příčiny, obnovuje vyrovnanost a rozptyluje melancholii. Používá se tam, kde majitelé či ošetřovatelé cítí, že se zvířetem není něco v pořádku, ale nevědí co. Také u onemocnění s rychlým nástupem. (Graham et Vlamis, 1999)

22. Dub letní (*Quercus robur*) – „Dub“ – Oak

Obnovuje odolnost, vytrvalost, sílu a vitalitu, která najednou chybí u normálně silných a odvážných zvířat. Esence je určena pro nemocná zvířata, která potřebují sílu pro boj s vážnou nemocí, například rakovinou, ale ač jsou normálně velmi silná, začínají být unavená. (Graham et Vlamis, 1999)

23. Olivovník evropský (*Olea europia*) – „Oliva“ – Olive

Esence léčí totální psychické a fyzické vyčerpání, mdloby a obnovuje sílu a schopnost regenerace. (Graham et Vlamis, 1999)

24. Borovice lesní (*Pinus sylvestris*) – „Skotská sosna“ – Pine

Navozuje pozitivní postoj a léčí pocity viny a zkroušenosti. (Graham et Vlamis, 1999)

25. Jírovec pleťový (*Aesculus x Carda*) – „Červený kaštan“ – Red Chestnut

Napomáhá léčit přehnaný strach a obavy o druhé, také přehnané ochranné postoje a navozuje v kritické situaci klid. (Graham et Vlamis, 1999)

26. Devaterník penízkovitý (*Helianthemum nummularium*) – Rock Rose

Používá se ke zvládnutí naprostého děsu, strachu a paniky, navozuje klid, odvalu a statečnost. (Graham et Vlamis, 1999)

27. Voda z (léčivých) pramenů (*Aqua petra*) – Rock Water

Používá se u nedostatečné přizpůsobivosti a stresu souvisejícími se změnami režimu, při dominantním chování, u tvrdohlavosti, při potížích s výcvikem, učením či u nutkavého chování. (Graham et Vlamis, 1999)

28. Chmerek roční (*Scleranthus annuus*) – Scleranthus

Používá se k léčbě nejistoty a nevyrovnanosti, u lidí je hlavním měřítkem nerozhodnost. (Michel, 2012) Určeno pro zvířata neurčité povahy, neboť jejich nálady kolísají a jejich chování je střídáno mezi dvěma extrémy. (Graham et Vlamis, 1999)

29. Snědek chocholičnatý (*Ornithogalum umbellatum*) – „Snědek okoličnatý“ – Star of Bethlehem

Používá se k léčbě všech podob psychického, emočního nebo fyzického šoku. Vhodné je podávat esenci při šoku po nehodách, traumatických událostech a smutku. (Graham et Vlamis, 1999)

30. Jedlý kaštan (*Castanea sativa*) – Sweet chestnut

Napomáhá léčbě extrémního fyzického či psychického utrpení. Pro ta zvířata, která dosáhla takové hranice utrpení a vzdala to, pro ta, která zažila bití či skoro umřela hladu. (Graham et Vlamis, 1999)

31. Sporýš lékařský (*Verbena officinalis*) – Vervain

Esence je určena pro horlivá, nadšená a nedočkavá zvířata, která se nejsou schopná uvolnit, jsou stále napjatá a v pohotovosti, často přehání, riskují a trpí svalovými bolestmi. Pro zvířata hyperaktivní, která nemají nikdy dost pohybu, jsou neukázněná a porážejí přítom lidi. Vhodné je použití u zvířat se zlomeninami a u nervových poruch a potíží. (Graham et Vlamis, 1999)

32. Vinná réva (*Vitis vinifera*) – Vine

Esence obnovuje pozitivní kvality přirozených vůdců a pomáhá léčit dominanci a teritoriální chování. (Graham et Vlamis, 1999)

33. Ořešák královský (*Juglans regia*) – „Vlašský ořech“ – Walnut

Napomáhá se přizpůsobit novým okolnostem. Používá se při úzkosti nebo poruchách chování, které jsou spojené s nějakou zásadní změnou, novým prostředím, změnami režimu, stravy a podobně. U samic, které se dostávají do říje, také v období březosti, po kastraci, při odstavu a prořezávání zubů. (Graham et Vlamis, 1999)

34. Žebratka bahenní (*Hottonia palustris*) – Water Violet

Usnadňuje sociální kontakty a léčí lhostejnost a rezervovanost. Používá se pro zvířata, která mají sklon vyhýbat se kontaktu s ostatními nebo se svým pánem, zejména když jsou nemocná, ale i pro ta, pro která je obtížné navázat opravdový kontakt. (Graham et Vlamis, 1999)

35. Jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*) - "Bílý (koňský) kaštan" – White Chestnut

Napomáhá léčbě roztržitosti a nespavosti, obnovuje schopnost odpočívat. Používá se na jakékoliv obsesivní chování, jako je neustálé olizování nebo kousání kůže, pacek až do krve nebo neustálé škrábání, vrtění ocasem. (Graham et Vlamis, 1999)

36. Sveřep větevnatý (*Bromus ramosus*) – Wild Oat

Sveřep napomáhá k léčbě nedostatečného nasměrování, obnovuje zaměření energií a schopností. (Graham et Vlamis, 1999) Esenci je vhodné používat jak krátkodobě, tak dlouhodobě v řádu několika měsíců. (Michel, 2012)

37. Růže šípková (*Rosa canina*) - "Planá (šípková) růže" – Wild Rose

Planá růže léčí apatii a rezignaci, obnovuje životní sílu a chuť žít. Využívá se u zvířat, která jsou v kritickém stavu a zdá se, že to chtějí vzdát, ale i pro ta, která prodělávají dlouhou a vyčerpávající nemoc. (Graham et Vlamis, 1999)

38. Žlutá vrba (*Salix Stellina*) – Willow

Žlutá vrba obnovuje dobrou náladu a léčí zlomyslnost a vzdorovitost. Je tedy vhodné použít tuto esenci u špatně naladěných zvířat, která jsou vzdorovitá a u nichž se zdá, že něco dělají naschvál, například ničí pánův majetek či močí v majitelově posteli. (Graham et Vlamis, 1999)

39. Krizová esence – tzv. lék první pomoci, či kapky první pomoci (Stapór, 2004)

Jsou to přípravky, jenž kombinují několik květových esencí a používají se v případě nouze. (Graham et Vlamis, 1999) Jsou určeny pro urgentní stavy nebo mimořádné situace, nikoliv pro dlouhodobou léčbu. (Stein, 2011)

Jedná se o speciální směs připravenou z pěti různých esencí, která prokázala obzvláště uklidňující účinek v emočních, ale také tělesných krizích. (Maly, 2002) Kombinace Krizových esencí je obecně považována za nejdůležitější esenci pro léčení zvířat. Mnozí veterináři ji rutinně používají ke zklidnění zvířat před prohlídkou, operací apod. (Graham et Vlamis, 1999)

Krizová esence obsahuje:

Netýkavka žlázonosná (*Impatiens glandulifera*) – Impatiens, která působí proti podrážděnosti a nervozitě často doprovázející stres, která může vést k bolestem a svalovému napětí.

Plamének plotní (*Clematis vitalba*) – „Bílá lesní réva“ – Clematis, jenž napomáhá léčbě bezvědomí a mdlob, které trauma většinou doprovází.

Devaterník penízkovitý (*Helianthemum nummularium*) – Rock Rose, zabraňující ztrátě fyzického nebo psychického sebeovládání

Slíva třešňová (*Prunus cerasifera*) – Cherry plum, působící proti nepřičetnosti, nutkavému chování, panice a dále i nedostatečnému sebeovládání

Snědek chocholičnatý (*Ornithogalum umbellatum*) – Star of Bethlehem, jenž léčí psychické a fyzické trauma. (Vlamis, 1990)